

บทที่ ๒

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การทำวิจัย เรื่องทัศนคติของครูและนักเรียน ที่มีต่อพระภิกษุผู้สอนในโรงเรียนเขต
ธนบุรี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากรุงเทพมหานคร เขต ๓ ครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษา
รวบรวมข้อมูลจากเอกสารและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำเอาความรู้มาประมวลเป็นความคิด
และแนวทางในการดำเนินการศึกษาวิจัย ตามหัวข้อต่อไปนี้

๒.๑ แนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับทัศนคติ

๒.๑.๑ ความหมายของทัศนคติ

๒.๑.๒ แนวคิดเกี่ยวกับทัศนคติ

๒.๒ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการสอน

๒.๒.๑ บุคลิกภาพผู้สอน

๒.๒.๒ การเตรียมการสอน

๒.๒.๓ การดำเนินการสอน

๒.๒.๔ วัดผลและประเมินผล

๒.๒.๕ การใช้สื่อ และอุปกรณ์ในการสอน

๒.๒.๖ การสร้างบรรยากาศในห้องเรียน

๒.๒.๗ การใช้วิธีการสอน

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนการสอนธรรมศึกษา

๒.๓.๑ ความเป็นมาของการเรียนการสอนธรรมศึกษา

๒.๓.๒ กระบวนการเรียนการสอนธรรมศึกษาในโรงเรียน

๒.๔ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๔.๑ งานวิจัยในประเทศ

๒.๔.๒ งานวิจัยต่างประเทศ

๒.๕ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๒.๑ แนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับทัศนคติ

การศึกษาเกี่ยวกับเรื่องทัศนคติ^๑ ได้มีผู้เสนอแนวคิดทฤษฎีไว้เป็นแนวทางในการศึกษา ผู้วิจัยได้เลือกนำมาเสนอเพียงบางเรื่องที่มีเนื้อหาสาระเกี่ยวข้องกับงานวิจัยที่ผู้วิจัยกำลังศึกษาอยู่ ดังนี้

๒.๑.๑ ความหมายของทัศนคติ

ทัศนคติ หมายถึง แนวความคิดเห็น คำว่า ทัศนคติ นั้น เป็นคำสมาสระหว่างคำว่า ทัศนะ ซึ่งแปลว่า ความเห็น กับคำว่า คติ ซึ่งแปลว่า แบบอย่างหรือลักษณะ เมื่อรวมกันเข้าจึงแปลว่า ลักษณะของความเห็น หรือแนวความคิด ซึ่งหมายถึง ความรู้สึกส่วนตัวที่เห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรือบุคคลใดบุคคลหนึ่ง^๒

ประภาเพ็ญ สุวรรณ^๓ ได้ให้ความหมายไว้ว่า ทัศนคติ หมายถึง ความคิดเห็นซึ่งมีอารมณ์เป็นส่วนประกอบ เป็นส่วนที่พร้อมจะมีปฏิกิริยาเฉพาะ ต่อสถานการณ์ภายนอก

ซูชีพ อ่อนโคกสูง^๔ ได้ให้ความหมายไว้ว่า ทัศนคติ คือ ความพร้อมที่จะตอบสนองหรือแสดงความรู้สึกต่อวัตถุ สิ่งของ สัมผัสอื่นๆ ตลอดจนสถานการณ์ต่างๆ ซึ่งความรู้สึกหรือการตอบสนองดังกล่าวอาจเป็นไปในทางชอบ (เข้าไปหา) หรือไม่ชอบ (หลีกเลี่ยงถอยหนี)

กู๊ด(Good)^๕ ได้ให้ความหมายของทัศนคติไว้ว่า ทัศนคติ หมายถึง ความพร้อมที่จะแสดงออกในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง อาจจะเป็นการยอมรับหรือปฏิเสธก็ได้ ต่อสภาพการณ์บางอย่าง ต่อบุคคลหรือสิ่งของ เช่น ความพึงพอใจ

ลัสซีเออร์(Lussier)^๖ ได้ให้ความหมายของทัศนคติไว้ว่า ทัศนคติ คือ ความเชื่อหรืออารมณ์ที่รุนแรงเกี่ยวกับคน สิ่งของ และสถานการณ์

^๑พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕, (กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๓๕), หน้า ๓๕๓.

^๒ประภาเพ็ญ สุวรรณ, ทัศนคติ: การเปลี่ยนแปลงและพฤติกรรมอนามัย, (กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๖), หน้า ๑๑.

^๓ซูชีพ อ่อนโคกสูง, “จิตวิทยาการศึกษา”, (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๒), หน้า ๔๔.

^๔Good, **Dictionary of Education**. (3rd) (New York: Mc Hill Book Company, 1973), P. 43.

^๕Lussier, “**Human Relations in Organization: Applications and skill Building**”, (The Mc Hill Companies, 1999), P. 75.

พงศ์ หรดาล^๑ ได้ให้ความหมายของทัศนคติไว้ว่า ทัศนคติ คือ ความรู้สึก ทำที่ ความคิดเห็น และพฤติกรรมของคณงานที่มีต่อเพื่อนร่วมงาน ผู้บริหาร กลุ่มคน องค์กรหรือสภาพแวดล้อมอื่นๆ โดยการแสดงออกในลักษณะของความรู้สึกหรือท่าทีในทางยอมรับหรือปฏิเสธ

ศักดิ์ไทย สุรกิจบวร^๒ ได้ให้ความหมายของทัศนคติไว้ว่า ทัศนคติ คือ สภาวะความพร้อมทางจิตที่เกี่ยวข้องกับความคิด ความรู้สึก และแนวโน้มของพฤติกรรมบุคคลที่มีต่อบุคคลสิ่งของ สถานการณ์ต่าง ๆไปในทิศทางใดทิศทางหนึ่งและสภาวะความพร้อมทางจิตนี้จะต้องอยู่นานพอสมควร

สร้อยตระกูล (ติวยานนท์) อรรถมานะ^๓ ได้ให้ความหมายของทัศนคติไว้ว่า ทัศนคติ คือ ผลผสมผสานระหว่างความนึกคิด ความเชื่อ ความคิดเห็น ความรู้ และความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใด คนใดคนหนึ่ง สถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่ง ๆ ซึ่งออกมาในทางประเมินค่าอันอาจเป็นไปในทางยอมรับหรือปฏิเสธก็ได้ และความรู้สึกเหล่านี้มีแนวโน้มที่จะก่อให้เกิดพฤติกรรมใดพฤติกรรมหนึ่งขึ้น

นิวสตรอม และ เดวิส (Newstrom & Davis)^๔ ได้ให้ความหมายของทัศนคติไว้ว่า ทัศนคติ คือ ความรู้สึกหรือความเชื่อ ซึ่งส่วนใหญ่ใช้ตัดสินว่า พนักงานรับรู้สภาวะแวดล้อมของพวกเขาอย่างไร และผูกพันกับการกระทำของพวกเขา หรือมีแนวโน้มของการกระทำอย่างไร และสุดท้ายมีพฤติกรรมอย่างไร

ฮอร์นบี้(Hornby)^๕ ได้ให้ความหมายของทัศนคติไว้ว่า ทัศนคติ คือ วิธีทางที่คุณคิดหรือรู้สึกต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือคนใดคนหนึ่ง และวิธีทางที่คุณประพฤติต่อใครหรือคนใดคนหนึ่ง ซึ่งแสดงให้เห็นว่า คุณคิดหรือรู้สึกอย่างไร

^๑พงศ์ หรดาล, “จิตวิทยาอุตสาหกรรมและองค์การ”, (กรุงเทพมหานคร:ซีเอ็ดบุ๊คส์เซ็นเตอร์, ๒๕๔๐), หน้า ๔๒.

^๒ศักดิ์ไทย สุรกิจบวร, “จิตวิทยาสังคม: ทฤษฎีและปฏิบัติการ”, (กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น, ๒๕๔๕), หน้า ๑๓๘.

^๓สร้อยตระกูล(ติวยานนท์)อรรถมานะ, “ พฤติกรรมองค์การ:ทฤษฎีและการประยุกต์ ”, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๑), หน้า ๖๔.

^๔Newstrom & Davis, “**Organizational Behavior Human Behavior at Work**”, (The McGraw – Hill Companies, Inc, 2002), p. 207.

^๕Hornby, “**Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English**”, (Publisher: Oxford University Press, 2001), p. 62.

กิบสัน(Gibson)^{๓๓} ได้ให้ความหมายของทัศนคติไว้ว่า ทัศนคติ คือ ตัวตัดสินพฤติกรรม เป็นความรู้สึกเชิงบวกหรือเชิงลบ เป็นสภาวะจิตใจในการพร้อมที่จะส่งผลกระทบต่อ การตอบสนองของบุคคลนั้น ๆ ต่อบุคคลอื่น ๆ ต่อวัตถุหรือต่อสถานการณ์ โดยที่ทัศนคตินี้สามารถ เรียนรู้หรือจัดการได้โดยใช้ประสบการณ์

เชอร์เมอร์ฮอร์น(Schermmerhorn)^{๓๔} ได้ให้ความหมายของทัศนคติไว้ว่า ทัศนคติ คือ การวางแนวความคิด ความรู้สึก ให้ตอบสนองในเชิงบวกหรือเชิงลบต่อคน หรือต่อสิ่งของ ใน สภาวะแวดล้อมของบุคคลนั้นๆ และทัศนคตินี้สามารถที่จะรู้หรือถูกตีความได้จากสิ่งที่คนพูด ออกมาอย่างไม่เป็นทางการ หรือจากการสำรวจที่เป็นทางการ หรือจากพฤติกรรมของบุคคล เหล่านั้น

บาร์อน และ กรีนเบิร์ก (Baron and Greenberg)^{๓๕} ได้ให้ความหมายของทัศนคติไว้ว่า ทัศนคติ คือ การรวมตัวขององค์ประกอบ ๓ ด้านอย่างแนบแน่น ที่มีความสัมพันธ์กันคือ ความรู้สึก ความเชื่อ และแนวโน้มของพฤติกรรมต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง

จากความหมายที่กล่าวมาข้างต้น พอสรุปได้ว่า ทัศนคติ หมายถึง ความรู้สึก ความคิด หรือความเชื่อ และแนวโน้มที่จะแสดงออกซึ่งพฤติกรรมของบุคคล เป็นปฏิกิริยาโต้ตอบ โดยการ ประเมินค่าว่าชอบหรือไม่ชอบ ที่จะส่งผลกระทบต่อ การตอบสนองของบุคคลในเชิงบวกหรือเชิงลบต่อบุคคล สิ่งของ และสถานการณ์ ในสภาวะแวดล้อมของบุคคลนั้นๆ โดยที่ทัศนคตินี้ สามารถ เรียนรู้ หรือจัดการได้โดยใช้ประสบการณ์ และทัศนคตินี้สามารถที่จะรู้ หรือถูกตีความได้จากสิ่งที่ คนพูดออกมาอย่างไม่เป็นทางการ หรือจากการสำรวจที่เป็นทางการ หรือจากพฤติกรรมของบุคคล เหล่านั้น

^{๓๓}Gibson, “**Organization Behavior, Structure, Processes**”,(The McGraw-Hill Companies, Inc,2000), P. 102.

^{๓๔}Schermmerhorn , “**Organization Behavior**”, (New York: Wiky,2000), P. 75.

^{๓๕}Baron and Greenberg, “ **Behavioral in Organization**”,(New Jersey: Prentice - Hall Inc,1995), P. 166.

๒.๑.๒ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับทัศนคติ

ศักดิ์ไทย สุรกิจบวร^{๑๖} ได้กล่าวไว้ว่า เนื่องจากว่านักจิตวิทยาได้ศึกษาในความหมายที่แตกต่างกัน ดังนั้น จึงควรกล่าวถึงลักษณะรวม ๆ ของทัศนคติที่ทำให้เกิดความเข้าใจทัศนคติให้ดีขึ้น ซึ่งลักษณะของทัศนคติ สรุปได้ดังนี้

๑. ทัศนคติเป็นสิ่งที่เรียนรู้ได้

๒. ทัศนคติดีมีลักษณะที่คงทนถาวรอยู่นานพอสมควร

๓. ทัศนคติดีมีลักษณะของการประเมินค่าอยู่ในตัว คือ ดี-ไม่ดี ชอบ-ไม่ชอบ เป็นต้น

๔. ทัศนคติทำให้บุคคลที่เป็นเจ้าของพร้อมที่จะตอบสนองต่อที่หมายของทัศนคติ

๕. ทัศนคติบอกถึงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับบุคคล บุคคลกับสิ่งของและบุคคลกับสถานการณ์ นั่นคือ ทัศนคติดีมีที่หมายนั่นเอง

ธีระพร อุวรรณโณ^{๑๗} กล่าวเกี่ยวกับองค์ประกอบของทัศนคติ พบว่า มีผู้เสนอความคิดไว้ ๓ แบบ คือ ทัศนคติแบบ ๓ องค์ประกอบ ทัศนคติแบบ ๒ องค์ประกอบ และ ทัศนคติแบบ ๑ องค์ประกอบ ดังนี้

๑. ทัศนคติแบบมี ๓ องค์ประกอบ ได้แก่

๑) องค์ประกอบด้านปัญญา (Cognitive Component) ประกอบด้วยความรู้ ความรู้ ความคิดและความคิดเห็น

๒) องค์ประกอบด้านอารมณ์ ความรู้สึก (Affective Component) หมายถึง ความรู้สึกชอบ-ไม่ชอบ หรือท่าทางที่ดี-ไม่ดี

๓) องค์ประกอบด้านพฤติกรรม (Behavioral Component) หมายถึง แนวโน้มหรือความพร้อมที่บุคคลจะปฏิบัติ มีนักจิตวิทยาที่สนับสนุนการแบ่งทัศนคติออกเป็น ๓ องค์ประกอบ ได้แก่ Kretch, Crutchfield, Pallachey และ Triandis.

๒. ทัศนคติแบบมี ๒ องค์ประกอบ ได้แก่

๑) องค์ประกอบด้านปัญญา (Cognitive Component)

๒) องค์ประกอบด้านอารมณ์ ความรู้สึก (Affective Component) มีนักจิตวิทยาที่สนับสนุนการแบ่งทัศนคติออกเป็น ๒ องค์ประกอบ ได้แก่ Katz และ Rosenberg.

^{๑๖}ศักดิ์ไทย สุรกิจบวร, “จิตวิทยาสังคม: ทฤษฎีและปฏิบัติการ”, (กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น, ๒๕๔๕), หน้า ๑๓๘.

^{๑๗}ธีระพร อุวรรณโณ, “การวัดทัศนคติ: ปัญหาในการใช้เพื่อทำนายพฤติกรรม”, (กรุงเทพมหานคร: ซีเอ็ดบุ๊คส์เซ็นเตอร์, ๒๕๔๘), หน้า ๑๖๒.

๓. **ทัศนคติมีองค์ประกอบเดียว** แนวคิดนี้จะระบุว่า ทัศนคติมีองค์ประกอบเดียว คือ อารมณ์ความรู้สึกในทางชอบหรือไม่ชอบที่บุคคลมีต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดนักจิตวิทยาที่สนับสนุนแนวคิดนี้ได้แก่ Bem, Fishbein และ Ajzen.

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เลือกใช้องค์ประกอบของทัศนคติแบบ ๓ องค์ประกอบ เนื่องจากได้รับความนิยมในการทำวิจัย และสามารถวัดเนื้อหาได้ครอบคลุมมากกว่า ซึ่งมีนักวิชาการได้อธิบายลักษณะของทัศนคติแบบ ๓ องค์ประกอบ ดังนี้

ชาร์อน และ ชูลท์ซ (Sharon and Schultz)^{๑๔} กล่าวว่า ทัศนคติ ประกอบด้วย ๓ องค์ประกอบ ดังนี้

๑) องค์ประกอบด้าน ความรู้ ความเข้าใจ (Cognitive Component) หมายถึง ความเชื่อเชิงการประเมินเป้าหมาย โดยอยู่บนพื้นฐานของความเชื่อ จินตนาการ และการจำ

๒) องค์ประกอบด้านอารมณ์ ความรู้สึก (Affective Component) หมายถึง ความรู้สึกในทางบวก หรือลบ หรือทั้งบวก และลบต่อเป้าหมาย

๓) องค์ประกอบด้านพฤติกรรม (Behavioral Component) หมายถึง แนวโน้มของพฤติกรรม หรือ แนวโน้มของการแสดงออกต่อเป้าหมาย

กิบสัน(Gibson)^{๑๕} กล่าวว่า ทัศนคติ เป็นส่วนที่ยึดติดแน่นกับบุคลิภาพของบุคคลเรา ซึ่งบุคคลเราจะมีทัศนคติที่เป็นโครงสร้างอยู่แล้ว ทางด้านความรู้สึก ความเชื่อ อันใดอันหนึ่ง โดยที่องค์ประกอบนี้จะมีความสัมพันธ์ซึ่งกัน และกัน ซึ่งหมายความว่า การเปลี่ยนแปลงในองค์ประกอบหนึ่งทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในอีกองค์ประกอบหนึ่ง ซึ่งทัศนคติ ๓ องค์ประกอบ มีดังนี้

๑) **ความรู้สึก (Affective)** องค์ประกอบด้านอารมณ์หรือความรู้สึก ของทัศนคติ คือ การได้รับการถ่ายทอด การเรียนรู้มาจากพ่อ แม่ ครู หรือกลุ่มของเพื่อนๆ

๒) **ความรู้ ความเข้าใจ (Cognitive)** องค์ประกอบด้านความรู้ ความเข้าใจของทัศนคติจะประกอบด้วย การรับรู้ของบุคคล ความคิดเห็น และความเชื่อของบุคคล หมายถึง กระบวนการคิด ซึ่งเน้นไปที่การใช้เหตุผล และตรรกะ องค์ประกอบที่สำคัญของความรู้ ความเข้าใจ คือ ความเชื่อในการประเมินผลหรือความเชื่อที่ถูกประเมินผลไว้แล้วโดยตัวเองประเมิน ซึ่งความเชื่อเหล่านี้จะแสดงออกมาจากความประทับใจในการชอบหรือไม่ชอบ ซึ่งบุคคลเหล่านั้นรู้สึกต่อสิ่งของ หรือบุคคลใดบุคคลหนึ่ง

^{๑๔} Sharon and Schultz, “Psychology and Work Today: An Introduction to Industrial and Organizational Psychology”, (New Jersey: Prentice – Hall Inc, 1996), P. 370.

^{๑๕} Gibson “Organization Behavior, Structure, Processes”, P. 105.

๓) พฤติกรรม (Behavioral) องค์ประกอบด้านความรู้ ความเข้าใจของทัศนคติจะหมายถึง แนวโน้มหรือความตั้งใจ (intention) ของคนที่แสดงบางสิ่งบางอย่างหรือที่จะกระทำ (ประพฤติ) บางสิ่งบางอย่างต่อคนใดคนหนึ่ง สิ่งใดสิ่งหนึ่ง ในทางใดทางหนึ่ง เช่น เป็นมิตร ให้ความอบอุ่น ก้าวร้าว เป็นศัตรู เป็นต้น โดยที่ความตั้งใจนี้อาจจะถูกวัด หรือประเมินออกมาได้ จากการพิจารณาองค์ประกอบทางด้านพฤติกรรมของทัศนคติ

เชอร์เมอร์ฮอร์น(Schermernhorn)^{๒๐} กล่าวว่า ทัศนคติ มี ๓ องค์ประกอบ ดังนี้

๑) องค์ประกอบด้าน ความรู้ ความเข้าใจ (Cognitive Component) คือ ทัศนคติที่จะสะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อ ความคิดเห็น ความรู้ และข้อมูลที่บุคคลผู้หนึ่งมี ซึ่งความเชื่อ จะแสดงให้เห็นถึงความคิดของคน หรือสิ่งของ และข้อสรุปที่บุคคลได้มีต่อบุคคลหรือสิ่งของนั้นๆ เช่น งานของฉันขาดความรับผิดชอบ เป็นต้น

๒) องค์ประกอบด้านอารมณ์ ความรู้สึก (Affective Component) คือ ความรู้สึกเฉพาะอย่าง ซึ่งเกี่ยวข้องกับผลกระทบส่วนบุคคล ซึ่งได้จากสิ่งเร้าหรือสิ่งที่เกิดก่อนทำให้เกิดทัศนคตินั้นๆ เช่น ฉันไม่ชอบงานของฉัน เป็นต้น

๓) องค์ประกอบด้านพฤติกรรม (Behavioral Component) คือ ความตั้งใจที่จะประพฤติในทางใดทางหนึ่ง โดยมีรากฐานมาจากความรู้สึกเฉพาะเจาะจงของบุคคล หรือทัศนคติของบุคคล เช่น ฉันกำลังไปทำงานของฉัน เป็นต้น

จากความหมาย ลักษณะ และองค์ประกอบของทัศนคติ ผู้วิจัยเลือกทัศนคติ ๓ องค์ประกอบของ Schermernhorn มาเป็นแนวทางในการศึกษาวิจัยทัศนคติของครูและนักเรียนที่มีต่อพระภิกษุผู้สอนธรรมศึกษาในโรงเรียนเขตธนบุรี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา กรุงเทพมหานคร เขต ๓ เนื่องจากชัดเจน เข้าใจง่าย ครอบคลุม และเหมาะสมกับลักษณะของครูและนักเรียน โรงเรียนเขตธนบุรี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากรุงเทพมหานคร เขต ๓

ดารณี พานทอง^{๒๑} ได้กล่าวถึง การแสดงออกทางทัศนคติ สามารถแบ่งได้เป็น ๓ ประเภท คือ

๑) ทัศนคติในทางบวก (Positive Attitude) คือ ความรู้สึกต่อสิ่งแวดล้อมในทางที่ดี หรือยอมรับ ความพอใจ เช่น นักศึกษาที่มีทัศนคติที่ดีต่อการโฆษณา เพราะวิชาการโฆษณาเป็นการให้บุคคลได้มีอิสระทางความคิด

^{๒๐} Schermernhorn, “Organization Behavior”, (New York: Wiky, 2000), P. 76.

^{๒๑} ดารณี พานทอง, “ทฤษฎีการจูงใจ”, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๒), หน้า ๔๒.

๒) **ทัศนคติในทางลบ (Negative Attitude)** คือ การแสดงออก หรือความรู้สึกต่อสิ่งแวดล้อมในทางที่ไม่พอใจ ไม่ดี ไม่ยอมรับ ไม่เห็นด้วย เช่น นิดไม่ชอบคนเลี้ยงสัตว์ เพราะเห็นว่าทารุณสัตว์

๓) **การไม่แสดงออกทางทัศนคติ หรือมีทัศนคติเฉยๆ (Negative Attitude)** คือ มีทัศนคติเป็นกลาง อาจจะเป็นเพราะว่าไม่มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องนั้นๆ หรือในเรื่องนั้นๆ เราไม่มีแนวโน้มทัศนคติอยู่เดิมหรือไม่มีแนวโน้มทางความรู้ในเรื่องนั้นๆ มาก่อน เช่น เรามีทัศนคติที่เป็นกลางต่อผู้ไม่โครเวฟ เพราะเราไม่มีความรู้เกี่ยวกับโทษหรือคุณของผู้ไม่โครเวฟมาก่อน

กิตติมา สุรสนธิ^{๒๒} ได้กล่าวเกี่ยวกับทัศนคติต่อผู้ส่งสาร ไว้ว่า ทัศนคติต่อผู้ส่งสาร (Attitude toward Sender) หมายถึง ความรู้สึกในทางที่ดีหรือไม่ดีต่อผู้ส่งสารของผู้รับสาร ซึ่งส่วนใหญ่บุคคลมักมีความประทับใจ ชื่นชมต่อผู้ส่งสารในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นอุปนิสัย รูปร่างหน้าตา คนมีชื่อเสียงหรือคนที่มีความรู้ในเรื่องนั้นๆ สิ่งเหล่านี้ ทำให้ผู้รับสารมักมีแนวโน้มที่จะประเมินผู้ส่งสารก่อนว่า เป็นใคร สังกัดอยู่หน่วยงานใด มีชื่อเสียงระดับใด เป็นต้น ความรู้สึกเหล่านี้ ทำให้ผู้รับสารมีความสนใจ มีความกระตือรือร้น ในการที่จะรับข่าวสารจากผู้รับสาร หากผู้รับสารมีความรู้สึกไม่ดีต่อผู้ส่งสาร ผู้รับสารก็จะไม่สนใจ หลีกเลี่ยงที่จะรับข่าวสารจากผู้ส่งสาร ซึ่งทำให้การสื่อสาร อาจไม่เกิดขึ้นหรือไม่ประสบผลสำเร็จ

จากการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับทัศนคติ ผู้วิจัยสรุปได้ว่า ทัศนคติเป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกันอย่างใกล้ชิดกับพฤติกรรม และอาจเป็นสาเหตุของพฤติกรรมที่แสดงออก หรือพฤติกรรมที่แสดงออกเป็นส่วนหนึ่งของทัศนคติ ดังนั้นการที่จะเข้าใจพฤติกรรมของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ควรทำความเข้าใจกับทัศนคติของบุคคลนั้นก่อน เพราะจะช่วยให้การตีความพฤติกรรมของบุคคลนั้นมีความหมายมากขึ้น โดยสามารถแบ่งทัศนคติออกเป็น ๒ ด้าน ใหญ่ๆ คือ ทัศนคติภายนอก และทัศนคติภายใน ทั้งสองอย่างนี้เป็นทัศนคติที่แสดงและไม่แสดงออกมาก็ได้

^{๒๒}กิตติมา สุรสนธิ, “ความรู้ทางการสื่อสาร”, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๑), หน้า ๕๗.

๒.๒ แนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับการสอน

การศึกษาเกี่ยวกับเรื่องการสอนนั้น ได้มีผู้เสนอแนวคิดทฤษฎีไว้เป็นแนวทางในการศึกษา ผู้วิจัยได้เลือกนำมาเสนอเพียงบางเรื่องที่มีเนื้อหาสาระเกี่ยวข้องกับงานวิจัยที่ผู้วิจัยกำลังศึกษาอยู่ ดังนี้

๒.๒.๑ บุคลิกภาพของผู้สอน

อาชีพครูเป็นอาชีพที่ต้องเผชิญกับบุคคลทั่วไปอยู่ตลอดเวลา ทั้งเพื่อนครู และบุคลากรในหน่วยงาน ผู้ปกครองนักเรียน ประชาชนในท้องถิ่น และนักเรียนในโรงเรียน โดยเฉพาะลูกศิษย์ที่ต้องสอนอยู่เป็นประจำแล้วยังต้องพบปะกันตลอดเวลา ความสัมพันธ์ระหว่างครูกับบุคคลดังกล่าวจึงเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตในการประกอบอาชีพของครูด้วย ดังนั้นการพูดกิริยามารยาท การแต่งกาย การวางตัว การยิ้มแย้มแจ่มใส ตลอดจนการแสดงออกทางความคิด อันเป็นสิ่งที่ครูแสดงออกให้ผู้อื่นได้เห็นได้สัมผัสนั้น ย่อมเป็นวิสัยที่ครูต้องพยายามพัฒนาให้ดีขึ้น จึงกล่าวได้ว่าบุคลิกภาพเป็นคุณลักษณะสำคัญอีกประการหนึ่งของครู

สุรางค์ ไคว์ตระกูล^{๒๓} พูดถึง บุคลิกภาพของครู ว่า ครูแต่ละคนเป็นเอกลักษณ์บุคคลมีเอกลักษณ์เฉพาะตน ดังนั้นครูจึงมีความแตกต่างระหว่างบุคคลหรือนักเรียน การตัดสินใจของครูเกี่ยวกับการสอนขึ้นกับทัศนคติของครูที่มีต่อนักเรียนนอกจากนี้ การจัดห้องเรียนก็ขึ้นกับบุคลิกภาพของครู และทัศนคติต่อการเป็นครู ปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักเรียน และครูขึ้นกับบุคลิกภาพของครูและนักเรียน

ครูต้องเป็นผู้ที่มีบุคลิกภาพที่ดีงามและเหมาะสม ทั้งนี้เพราะครูต้องเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ศิษย์และชุมชนอีกด้วย ครูเป็นต้นแบบที่นักเรียนจะใช้เป็นแบบอย่างหรือเป็นเยี่ยงอย่าง นอกจากนี้บุคลิกภาพของครูยังมีส่วนสำคัญอย่างยิ่ง ในการดำเนินอาชีพครูประสบความสำเร็จ เป็นที่เคารพของศิษย์เป็นที่นับถือของชุมชน ซึ่งมีประเด็นที่น่าศึกษาเกี่ยวกับบุคลิกภาพ ดังนี้

๑.ความหมายของบุคลิกภาพ

บุคลิกภาพ ตรงกับภาษาอังกฤษว่า Personality มาจากรากศัพท์ภาษากรีก คือ Persona (Per + Sonare) ซึ่งหมายถึง Mask ที่แปลว่า หน้ากากที่ตัวละคร ใช้สวมใส่ใน การเล่นเป็นบทบาทแตกต่างกันไปตามที่ได้รับ เกี่ยวกับเรื่องบุคลิกภาพ ได้มีผู้ให้ความหมายไว้ เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษา ดังนี้

^{๒๓}สุรางค์ ไคว์ตระกูล, “จิตวิทยาทางการศึกษา”, (กรุงเทพมหานคร:จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๒๕.

ออลพอร์ต(Allport)^{๒๔} บุคลิกภาพ หมายถึง การจัดและรวบรวมเกี่ยวกับระบบทางร่างกายและจิตใจภายในตัวของแต่ละบุคคล แต่จะมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ยังผลให้แต่ละคนมีการปรับตัวต่อสิ่งแวดล้อมที่เป็นเอกลักษณ์ไม่ซ้ำแบบใคร

ฮิลการ์ด เออร์เนสต์(Hilgard Earnest)^{๒๕} ได้ให้ความหมายของบุคลิกภาพว่า หมายถึง ลักษณะส่วนรวมของบุคคล แต่ละคนอันเป็นแนวทาง ในการปรับตัว ให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม ซึ่งแต่ละคนจะมีรูปแบบของ การแสดงออกทางพฤติกรรมต่าง ๆ กัน

ฮาร์ทแมน(Hartman)^{๒๖} ได้ให้ความหมายของบุคลิกภาพว่า หมายถึง ส่วนรวมทั้งหมดที่บุคคลแสดงออกโดยกิริยาอาการ ความนึกคิด อารมณ์ นิสัยใจคอ ความสนใจ การติดต่อกับผู้อื่น ตลอดจนรูปร่างหน้าตา การแต่งกาย และความสามารถในการอยู่ร่วมกับบุคคลอื่น

โดยสรุป บุคลิกภาพ หมายถึง คุณลักษณะที่เป็นเอกลักษณ์ของแต่ละบุคคล แสดงออกโดยพฤติกรรม ที่บุคคลนั้นมีต่อสิ่งแวดล้อม ที่ตนกำลังเผชิญอยู่ และพฤติกรรมนี้จะคงเส้นคงวาพอสมควร ลักษณะของแบบแผนพฤติกรรมและแบบแผนการคิด ที่เป็นตัวกำหนด ลักษณะเฉพาะของบุคคล ในการปรับตัวกับสิ่งแวดล้อม มนุษย์แต่ละคนมีบุคลิกภาพที่แตกต่างกัน ไม่มีใครเหมือนกันไปทุกอย่าง แม้กระทั่งพี่น้อง หรือฝาแฝดก็ตาม ทั้งนี้เพราะมนุษย์แต่ละคนมีความพิเศษ และความเป็นหนึ่งในตัวของแต่ละคน

๒. ลักษณะของบุคลิกภาพ

โดยทั่วไปบุคลิกภาพของมนุษย์จะแสดงลักษณะของบุคคลนั้น ๆ ในด้านต่อไปนี้

๑) **ความมีเอกลักษณ์เฉพาะตน (Individuality)** ลักษณะที่ทำให้คนนั้นแตกต่างไปจากคนอื่น ๆ เช่น พุดจาโผงผาง, โอบอ้อมอารี หรือรักสนุก ฯลฯ

๒) **ความคงเส้นคงวา (Consistency)** ของพฤติกรรม เป็นแนวโน้มที่บุคคลมักแสดงพฤติกรรม ในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งทุกครั้งหรือบ่อยครั้ง เช่น บางคนเวลาโกรธจะเจียบไม่ยอมพุดจา หรือบางคนโกรธแล้วชอบกระต๊อเท้า เป็นต้น

^{๒๔} Allport, “**Handbook of Social Psychology**”, (Woreester Mass: Clark University Press, 1935), P. 49.

^{๒๕} Hilgard Earnest, “**Introduction to Psychology**”, (3rd ed. New York: Harcourt Brace-world Inc, 1962), P. 27.

^{๒๖} Hartman, “**Association for Childhood Education International**”, (Wheaton: Md. Katz, Lilian G, 1993), P. 43.

ไรอัน(Ryan)^{๒๙} ได้ให้ลักษณะครูที่ดีไว้ โดยจะต้องมีบุคลิกภาพ ใน ๗ ประการ ซึ่งประกอบด้วย

- ๑) มีการเตรียมการสอนเป็นอย่างดี
- ๒) มีความตื่นตัวอยู่เสมอ
- ๓) มีความร่าเริงแจ่มใส
- ๔) ความยุติธรรม ไม่สนใจนักเรียนคนใดคนหนึ่ง
- ๕) สนใจและเข้าใจนักเรียน
- ๖) ส่งเสริม ให้กำลังใจ ยกย่องสมเป็นนักเรียนที่ทำงานดี
- ๗) ความเป็นมิตรและสุภาพ
- ๘) ยอมรับความคิดเห็นและความจำเป็นของนักเรียนแต่ละคน
- ๙) สนับสนุนให้นักเรียนทำงาน รู้จักประเมินผลงานด้วยตนเอง

๓. องค์ประกอบของบุคลิกภาพ

องค์ประกอบของบุคลิกภาพของครูสามารถแบ่งออกได้เป็น ๕ องค์ประกอบ ดังนี้

๑) ด้านกายภาพ หมายถึง รูปร่างหน้าตา กิริยาอาการ และการแต่งกายเป็นสำคัญ ครูที่มีบุคลิกภาพด้านกายภาพเป็นปกติและน่าศรัทธา น่านับถือ จะมีโอกาสประสบความสำเร็จ ในการอยู่ร่วมกับลูกศิษย์มากกว่าครูที่มีบุคลิกภาพด้านกายภาพที่ผิดปกติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการผิดปกติในทางที่ไม่ดี หากจะกล่าวเฉพาะในด้านการแต่งกายแล้ว อาจจะสรุปได้ว่าการแต่งกายที่เหมาะสมที่สุดของครู คือการแต่งกาย (ซึ่งรวมถึงการแต่งหน้าและทรงผมด้วย) ที่สะอาด เรียบร้อย ดูดี น่านับถือ ซึ่งภาษาอังกฤษใช้คำว่า Neat and Clean นั่นเอง

๒) ด้านวาจา หมายถึง การแสดงออกโดยทางวาจา บุคลิกภาพ ทางวาจาที่ดีของครู หมายถึง การพูดด้วยถ้อยคำที่ถูกต้อง ชัดเจน เหมาะสมกับบุคลิกภาพของลูกศิษย์ ซึ่งหมายถึง ไม่ยากหรือง่ายจนเกินไป การพูดด้วยน้ำเสียงที่แผ่วด้วยความเมตตา ปราศรณาดี นุ่มนวล การพูดด้วยลีลาที่เหมาะสม ไม่ช้าไม่เร็วจนเกินไป และรวมไปถึงการพูดน้อย หรือเงียบขรึมจนเกินไป หรือการพูดมากจนน่ารำคาญด้วย

๓) ด้านสติปัญญา หมายถึง การมีไหวพริบดี สามารถแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้เหมาะสม มีการตัดสินใจที่ดี และการมีอารมณ์ขันที่เหมาะสม ซึ่งหมายถึงการสร้างอารมณ์ขันให้แก่ลูกศิษย์ และการรับอารมณ์ขันของลูกศิษย์ได้ดี

^{๒๙}Ryan, "Intrinsic Motivation and Self-Determination in...A.H.", (Motivation and Personality.

๔) **ด้านอารมณ์** หมายถึง การควบคุมอารมณ์ได้ดีไม่แสดงออกซึ่งความรู้สึกต่าง ๆ ได้ง่ายจนเกินไป ไม่ว่าจะเป็นอารมณ์มีใจ อารมณ์โกรธ อารมณ์เศร้า หรืออารมณ์หงุดหงิดรำคาญก็ตาม ครูที่มีวุฒิภาวะทางอารมณ์ที่เหมาะสมคือครูที่มีอารมณ์ดี มั่นคง เสมอต้นเสมอปลาย ซึ่งจะแสดงออกให้เห็นทางสีหน้า แววตา ท่าทาง และวาจาให้ลูกศิษย์รับรู้ได้ แต่จะอย่างไรก็ตามครูก็อาจจะโกรธลูกศิษย์บ้างก็ได้หากมีเหตุผลอันสมควรให้โกรธ ไม่ใช่โกรธเพราะครูอารมณ์ไม่ดี และก็มีครูจำนวนไม่น้อยที่ดูเหมือนจะโกรธหรือขัดใจกับลูกศิษย์อยู่เป็นเนืองๆ แต่ลูกศิษย์ก็สามารถปรับตัวได้เพราะเกิดการเรียนรู้ว่านั่นคือลักษณะของครู ซึ่งก็คงเป็นไปตามคำกล่าวที่ว่า หากอารมณ์ดีเสมอต้นเสมอปลายไม่ได้ ก็ขอให้อารมณ์ร้ายคงเส้นคงวา ดีกว่าคุ้มดีคุ้มร้าย นั่นเอง เพราะครูที่มีอารมณ์คุ้มดีคุ้มร้ายจะทำให้ลูกศิษย์ไม่สามารถปรับตัวได้ง่าย ๆ

๕) **ด้านความสนใจ** หมายถึงการมีความกระตือรือร้นที่จะรับรู้เรื่องหรือความรู้ต่าง ๆ ของสิ่งแวดล้อมรอบตัวได้อย่างหลากหลาย ความสนใจที่กว้างขวางย่อมเกิดจากประสบการณ์ที่หลากหลายของบุคคลนั้น ๆ ครูที่มีความสนใจกว้างขวางจะเป็นครูที่สามารถเลือกใช้คำพูดหรือการกระทำที่ถูกต้องใจคนได้หลายลักษณะ ซึ่งเป็นไปตามหลักของการสื่อสารความคิดที่ว่า บุคคลที่มีความสนใจตรงกันจะสื่อสารความคิดกันได้ดี แต่เนื่องจากลูกศิษย์ของครูมีจำนวนหลายคนและหลากหลายความสนใจ ครูจึงต้องมีความสนใจหลากหลายตามไปด้วย มิเช่นนั้นแล้วก็จะถูกใจลูกศิษย์ส่วนน้อย แต่ไม่ถูกใจลูกศิษย์ส่วนมาก

ธีรศักดิ์ อัครบวร^{๒๔} ได้ให้ความสำคัญของบุคลิภาพที่มีต่อครูไว้ ๒ ประการ ว่า

๑) **ช่วยให้ปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมและบุคคลอื่น ๆ ได้ดี** บุคลิภาพเป็นลักษณะเฉพาะตัวที่บุคคลแสดงออกให้ปรากฏแก่ผู้พบเห็น ครูผู้ที่มีบุคลิภาพดีย่อมได้เปรียบในการสมาคมกับบุคคลทั่วไปโดยเฉพาะศิษย์และผู้ปกครอง

๒) **เพื่อเป็นแบบอย่างให้แก่ศิษย์และบุคคลทั่วไปได้** บุคลิภาพที่ดีของบุคคลบางคน เช่น ความซื่อสัตย์ ความเที่ยงธรรม ลักษณะการเดิน และลีลาการพูด เป็นต้น สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้สามารถนำไปเป็นแบบอย่างให้ศิษย์นำไปเป็นแบบเพื่อฝึกฝนได้

โดยปกติแล้ว นักเรียนจะชอบเรียนกับผู้สอนที่มีบุคลิภาพดี เพราะชอบที่จะอยู่ใกล้ ๆ และเมื่อมีความชอบในตัวครูแล้ว ก็อาจนำไปสู่การมีความอดทน และความพยายามที่จะเรียนรู้วิชาที่ครูสอนด้วย แต่ในทางตรงกันข้ามหากนักเรียนไม่ชอบบุคลิภาพของครูเสียแล้ว ก็ย่อมไม่อยากจะอยู่ใกล้ ๆ ไม่อยากได้ยินเสียง และไม่อดทนไม่พยายามที่จะเรียนรู้ในสิ่งที่ครูสอนไปด้วย แม้จะเป็น

^{๒๔}ธีรศักดิ์ อัครบวร, “ความเป็นครูไทย”, (กรุงเทพมหานคร: ก. พลพิมพ์, ๒๕๔๕), หน้า ๑๓๕

นิสิตนักศึกษาในระดับอุดมศึกษาก็เป็นเช่นนี้ เพราะเขายังไม่มีวุฒิภาวะทางอารมณ์มากพอที่จะอดทน เพื่อการเรียนรู้กับครูที่น่ากลัวหรือน่ารำคาญได้

สรุปความว่า บุคลิกภาพ เป็นลักษณะจำเพาะของแต่ละบุคคลที่แสดงออก โดยพฤติกรรมของบุคคลนั้น ต่อสิ่งแวดล้อมที่ตนกำลังเผชิญอยู่ และเป็นพฤติกรรมที่มีความคงเส้นคงวา บุคลิกภาพมีความสำคัญ มีผลอย่างยิ่งต่อความสำเร็จ หรือความล้มเหลวของบุคคล ทั้งส่วนตน ครอบครัว การงาน การเข้าสังคม มีอิทธิพลต่อความรู้สึกและอารมณ์ของผู้พบเห็น ซึ่งส่งผลต่อการยอมรับนับถือ การให้ความร่วมมือ การสนับสนุน ความไว้วางใจจากผู้อื่น แม้ว่าบุคลิกภาพเป็นพฤติกรรมที่มีความคงเส้นคงวา แต่สามารถปรับเปลี่ยน แก้ไข ปรับปรุง และพัฒนาได้ โดยจัดบุคลิกภาพที่ไม่พึงประสงค์ ให้เป็นผู้มีคุณภาพและคุณสมบัติของบุคคลที่สูงขึ้น จนเป็นที่ยอมรับนับถือเลื่อมใส ของบุคคลที่เราสัมผัสด้วย ส่งผลให้ประสบความสำเร็จ ความเจริญก้าวหน้า ทั้งด้านส่วนตัว ครอบครัว องค์กร อาชีพการงาน อันเป็นความสำเร็จสูงสุดของชีวิตบุคคลได้

๒.๒.๒ การเตรียมการสอน

การเตรียมการสอน หรือ บางตำราเรียกว่า การวางแผนการสอน บางตำราเรียกว่า การสร้างบทเรียน บางตำราเรียกว่า การออกแบบการสอน บางตำราเรียกว่า การออกแบบบทเรียน บางตำราเรียกว่า การพัฒนารายวิชา หรืออาจจะยังมีชื่อเรียกอย่างอื่นอีก สำหรับในภาษาอังกฤษนิยมใช้กันว่า Lesson Planning ในที่นี้จะขอใช้คำว่า “ การเตรียมการสอน ”

๑. ความหมายของการเตรียมการสอน

กิลเมอร์ บอส(Gillmer Boss)^{๒๙} ให้ความหมายของการเตรียมการสอนไว้ว่า เป็นการระบุนผลการเรียนรู้ที่ต้องการ และวิธีการซึ่งนำไปสู่ผลนั้น ๆ ภายใต้การแนะนำดูแลของครู

ความหมายดังกล่าว ชี้ให้เห็นจุดเน้นของความเปลี่ยนแปลง ในสมัยก่อนแนวคิดของครูมุ่งที่ตัวเนื้อหาเป็นสำคัญ แต่ในปัจจุบันเน้นถึงวิธีการซึ่งนำไปสู่ความเจริญงอกงามของผู้เรียน และหลักสูตรปัจจุบันเป็นหลักสูตรที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ครูมีบทบาทเป็นผู้แนะนำช่วยเหลือ

ชัยอนันต์ สมุทวณิช^{๓๐} ได้อธิบายว่า การเตรียมการสอนและการวางแผนการสอน เป็นการเตรียมโครงการ เพื่อจัดประสบการณ์ให้แก่เด็กในชั้นเรียนไว้ล่วงหน้า การเรียนการสอนจะดำเนินไม่ได้ผลดีเลย หากเรามองข้ามการเตรียมการสอนและการวางแผนการสอนไปเสีย

^{๒๙} Gillmer Boss, “Instruction Psychology”, (New York : McGraw – Hill Book, 1971), P. 45.

^{๓๐} ชัยอนันต์ สมุทวณิช, “ทรัพยากรเพื่อการศึกษา”, (กรุงเทพมหานคร: สمانการพิมพ์, ๒๕๔๕),

๒. ความสำคัญและความจำเป็นของการเตรียมการสอน

๑. เพื่อให้เชื่อมั่นได้ว่าการจัดกิจกรรม และประสบการณ์ต่าง ๆ มีความสัมพันธ์ สอดคล้องต่อเนื่องกัน เหมาะกับผู้เรียนและสิ่งแวดล้อม มีกิจกรรมหลาย ๆ อย่างสอดคล้องกับ ความแตกต่างและความต้องการของผู้เรียน ผู้เรียนสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิตได้

๒. ป้องกันการใช้เวลาอย่างไร้ประโยชน์ การเตรียมการสอนจะช่วยให้ครูใช้เวลา ได้อย่างเหมาะสม การเตรียมบทเรียนมากเกินไปจนเป็นการขัดเหยียดความรู้ให้แก่ผู้เรียน ไม่ส่งผลดี ต่อการเรียนรู้ การเตรียมบทเรียนน้อยไปอาจทำให้ครูต้องสอนบททวนซ้ำซากไปจนหมดเวลา

๓. ช่วยให้ผู้ครูสามารถทำการสอนได้อย่างมั่นใจเพราะได้มีการเตรียมกิจกรรมให้ เหมาะสมกับเนื้อหา และผู้เรียนตลอดจนเหมาะสมกับบุคลิกภาพของผู้สอนด้วย

๔. มีประโยชน์สำหรับการสอนแทน ในกรณีที่ครูผู้สอนประจำไม่สามารถมา สอนได้ครูคนอื่นก็สามารถสอนได้อย่างต่อเนื่อง เพราะได้มีการเตรียมการสอนไว้

๕. ช่วยให้การบริหารงานเป็นไปได้อย่างดี ผู้บริหารและศึกษานิเทศน์จะได้นำไป เป็นข้อมูลในการวางแผนงานและนิเทศการสอน

ฮิลสัน และฮายแมน (Hilson & Hyman)^{๓๑} “ได้สรุปไว้ว่า การเตรียมการสอนเป็นคณะ จะส่งผลดีต่อการเรียนการสอน ดังนี้

๑) กลุ่มครูที่ร่วมวางแผนด้วยกัน มีแนวโน้มที่จะพัฒนาการเรียนการสอนด้วย วิธีการ ใหม่ ๆ การสอนเป็นปัจจุบันมากขึ้น เพราะครูจะเลือกวิธีการอภิปรายกลุ่มย่อยและการ วิเคราะห์อย่างมีหลักการมากกว่าการถามตอบ

๒) ครูมีแนวโน้มที่จะใช้การประเมินผลเป็นการตรวจสอบ “ผลผลิต” งานของตน อย่างมีความหมายมากขึ้น ในทำนองเดียวกับการตรวจสอบคุณภาพของผลผลิตในทางอุตสาหกรรม ซึ่งจะต้องทำเพื่อแก้ไขกระบวนการผลิต ซึ่งเป็นการนำเอาระบบ (Systems Approach) เข้ามาใช้กับ งานด้านการศึกษา

๓) ช่วยทำให้ครูที่แยกตัวตามลำพังได้มีโอกาสเข้ามาประชุมปรึกษาหารือกับกลุ่ม

๔) การเตรียมการสอนเป็นคณะทำให้ครูได้มีโอกาสศึกษางานวิจัยของผู้อื่นมาก ขึ้น รวมทั้งได้มีโอกาสพิจารณาความคิดเห็นของผู้อื่นด้วย

^{๓๑}Hilson & Hyman, “Self Concept and Defensive Behavior in teaching”, (New York: Jk,1971),

๕) ความร่วมมือกันเพื่อการสอนที่ดีขึ้น ช่วยพัฒนาบรรยากาศแห่งการยอมรับนับถือ และการให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกันระหว่างคณะครู

สรุปความว่า การเตรียมการสอน หมายถึง การจัดวางแผนการสอน แนวการสอน หรือ โครงการสอน อันประกอบด้วย การกำหนดจุดประสงค์ การจัดเนื้อหา กิจกรรม ประสบการณ์ต่าง ๆ สื่อการเรียน สื่อการสอน วิธีสอน กระบวนการเรียนรู้ กลวิธีต่าง ๆ ตลอดจนวิธีการประเมินผล เพื่อให้ผู้เรียนบรรลุจุดประสงค์ตามที่กำหนดไว้

๒.๒.๓ การดำเนินการสอน

ทิสนา แคมณี^{๓๒} ได้เสนอรูปแบบการเรียนการสอนที่เน้นการพัฒนาด้านพุทธิพิสัย (Cognitive domain) ว่าเป็นรูปแบบการเรียนการสอนที่มุ่งช่วยให้ผู้เรียนเกิดความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาสาระต่าง ๆ ซึ่งเนื้อหาสาระอาจจะอยู่ในรูปของข้อมูล ข้อเท็จจริง มโนทัศน์ หรือความคิดรวบยอด ซึ่งมีหลายรูปแบบแต่ขอนำเสนอในที่นี้เพียง ๓ รูปแบบ ได้แก่ ๑. รูปแบบการเรียนการสอนมโนทัศน์ ๒. รูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดของกานเย ๓. รูปแบบการเรียนการสอนเน้นความจำ ดังนี้

๑. รูปแบบการเรียนการสอนมโนทัศน์

ก. ทฤษฎี หลักการ แนวคิด ดังนี้

จอย และวิล (Joyce & Weil)^{๓๓} ได้พัฒนารูปแบบนี้ขึ้นโดยใช้แนวคิดของบรุนเนอร์ กู๊ดนาวและออสติน เกี่ยวกับการเรียนรู้มโนทัศน์ที่ว่า การเรียนรู้มโนทัศน์ของสิ่งใดสิ่งหนึ่งนั้นสามารถทำได้โดยการค้นหาคุณสมบัติเฉพาะที่สำคัญของสิ่งนั้น เพื่อใช้เป็นเกณฑ์ในการจำแนกสิ่งที่ใช่และไม่ใช่สิ่งนั้นออกจากกัน

ข. วัตถุประสงค์ของรูปแบบ

เพื่อช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้มโนทัศน์ของเนื้อหาสาระต่าง ๆ อย่างเข้าใจและสามารถให้คำนิยามของมโนทัศน์นั้นได้ด้วยตนเอง

ค. กระบวนการเรียนการสอนของรูปแบบ

ขั้นที่ ๑ ผู้สอนเตรียมข้อมูลสำหรับให้ผู้เรียนฝึกหัดจำแนก

^{๓๒} ทิสนา แคมณี, “๑๔ วิธีการสอน สำหรับครูมืออาชีพ”, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๑๐๕.

^{๓๓} Joyce, B. & Weil, **Models of teaching**. (5th Ed.) London : Allyn and Bacon, 1996), P. 34.

๑) ผู้สอนเตรียมข้อมูล ๒ ชุด ชุดหนึ่งเป็นตัวอย่างของมโนทัศน์ที่ต้องการสอน อีกชุดหนึ่งไม่ใช่ตัวอย่างของมโนทัศน์ที่ต้องการสอน

๒) ในการเลือกตัวอย่างข้อมูล ๒ ชุดข้างต้น ผู้สอนจะต้องเลือกหาตัวอย่างที่มีจำนวนมากพอที่จะครอบคลุมลักษณะของมโนทัศน์ ที่ต้องการนั้น

๓) ถ้ามโนทัศน์ที่ต้องการสอนเป็นเรื่องยากหรือซับซ้อนหรือเป็นนามธรรมอาจใช้วิธีการยกเป็นตัวอย่างเรื่องสั้น ๆ ที่ผู้สอนแต่งขึ้นเองนำเสนอแก่ผู้เรียน

๔) ผู้สอนเตรียมสื่อการสอนที่เหมาะสมจะใช้ประกอบนำเสนอตัวอย่างมโนทัศน์ เพื่อแสดงให้เห็นลักษณะต่าง ๆ ของมโนทัศน์ที่ต้องการสอนอย่างชัดเจน

ขั้นที่ ๒ ผู้สอนอธิบายกติกการเรียนการสอนให้ผู้เรียนรู้และเข้าใจตรงกัน ผู้สอนชี้แจงวิธีการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเข้าใจก่อนเริ่มกิจกรรมโดยอาจสาธิตวิธี การและลองให้ผู้เรียนลองทำตามที่ผู้สอนบอกจนกระทั่งผู้เรียนเกิดความเข้าใจ พอสมควร

ขั้นที่ ๓ ผู้สอนเสนอข้อมูลตัวอย่างของมโนทัศน์ที่ต้องการสอนและข้อมูลที่ไม่ใช่ตัวอย่างของมโนทัศน์ที่ต้องการสอน การนำเสนอข้อมูลตัวอย่างนี้ทำได้หลายแบบ แต่ละแบบมีจุดเด่น จุดด้อยดังต่อไปนี้

๑) นำเสนอข้อมูลที่เป็นตัวอย่างของสิ่งที่จะสอนทีละข้อมูลจนหมดทั้งชุด โดยบอกให้ผู้เรียนรู้ว่า เป็นตัวอย่างของสิ่งที่จะสอนแล้วตามด้วยการนำเสนอ ข้อมูลที่ไม่ใช่ตัวอย่างของสิ่งที่จะสอนแต่ละข้อมูล จนครบหมดทั้งชุดเช่นกัน โดยบอกให้ผู้เรียนรู้ว่าตัวอย่างชุดหลังนี้ไม่ใช่ชุดที่จะสอน ผู้เรียนต้องสังเกตตัวอย่างทั้ง ๒ ชุด และคิดหาคุณสมบัติร่วมและคุณสมบัติที่แตกต่างกัน เทคนิควิธีนี้ช่วยให้ผู้เรียนสร้างมโนทัศน์ได้เร็ว แต่ใช้กระบวนการคิดน้อย

๒) เสนอข้อมูลที่ใช่และไม่ใช่ตัวอย่างของสิ่งที่จะสอนสลับกันไปจนครบ เทคนิควิธีนี้ช่วยสร้างมโนทัศน์ได้ช้ากว่าเทคนิคแรก แต่ได้ใช้กระบวนการคิดมากกว่า

๓) เสนอข้อมูลที่ใช่และไม่ใช่ตัวอย่างของสิ่งที่จะสอนทีละ ๑ ข้อมูล แล้วเสนอข้อมูลที่เหลือทั้งหมดทีละข้อมูลโดยให้ผู้เรียนตอบว่าข้อมูลแต่ละ ข้อมูลที่เหลือนั้นใช่หรือไม่ใช่ ข้อมูลที่จะสอน เมื่อผู้เรียนตอบ ผู้สอนจะเฉลยว่าผู้เรียนตอบถูกหรือผิด วิธีนี้ผู้เรียนจะได้ใช้กระบวนการคิดในการทดสอบสมมติฐานของตนไปทีละขั้นตอน

๔) เสนอข้อมูลที่ใช่และไม่ใช่ตัวอย่างของสิ่งที่จะสอนทีละ ๑ ข้อมูล แล้วให้ผู้เรียนช่วยกันยกตัวอย่างข้อมูลที่ผู้เรียนคิดว่าใช่ตัวอย่างของ สิ่งที่ จะสอน โดยผู้สอนจะเป็นผู้ตอบว่าใช่หรือไม่ใช่ วิธีนี้ผู้เรียนจะมีโอกาสคิดมากขึ้น

ขั้นที่ ๔ ให้ผู้เรียนบอกคุณสมบัติเฉพาะของสิ่งที่ต้องการสอน

จากกิจกรรมที่ผ่านมาในขั้นต้น ๆ ผู้เรียนจะต้องพยายามหาคุณสมบัติเฉพาะตัวของตัวอย่างที่ใช่และไม่ใช้สิ่งที่ ผู้สอนต้องการสอนและทดสอบคำตอบของตน หากคำตอบของตนผิด ผู้เรียนก็จะต้องหาคำตอบใหม่ซึ่งก็หมายความว่าต้องเปลี่ยนสมมติฐานที่เป็นฐานของคำตอบเดิมซึ่งก็จะมาจากคุณสมบัติเฉพาะของสิ่งนั้นนั่นเอง

ขั้นที่ ๕ ให้ผู้เรียนสรุปและให้คำจำกัดความของสิ่งที่ต้องการสอน

เมื่อผู้เรียนได้รายการของคุณสมบัติเฉพาะของสิ่งที่ต้องการสอนแล้ว ผู้สอนให้ผู้เรียนช่วยกันเรียบเรียงให้เป็นคำนิยามหรือจำกัดความ

ขั้นที่ ๖ ผู้สอนและผู้เรียนอภิปรายร่วมกันถึงวิธีการที่ผู้เรียนใช้ในการแสวงหาคำตอบ ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับกระบวนการคิดของตนเอง

ง. ผลที่ผู้เรียนจะได้รับเรียนรู้จากแบบ

เนื่องจากผู้เรียนเกิดการเรียนรู้มนทัศน์ จากการคิดวิเคราะห์และตัวอย่างที่หลากหลาย ดังนั้นผลที่ผู้เรียนจะได้รับโดยตรง คือ จะเกิดความเข้าใจในมนทัศน์นั้น และได้เรียนรู้ทักษะการสร้างมนทัศน์ซึ่งสามารถนำไปใช้ในการทำความเข้าใจ มโนทัศน์อื่น ๆ ต่อไปได้ รวมทั้งช่วยพัฒนาทักษะการใช้เหตุผลโดยการอุปนัย (Inductive Reasoning) อีกด้วย

๑.๒ รูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดของกานเย (Gangnes Instructional Model)

ก. ทฤษฎีหลักการ แนวคิด ดังนี้

ได้พัฒนาทฤษฎีเงื่อนไขการเรียนรู้ (Condition of Learning) ซึ่งมี ๒ ส่วนใหญ่ ๆ คือ ทฤษฎีการเรียนรู้และทฤษฎีการจัดการเรียนการสอน ทฤษฎีการเรียนรู้ของกานเยอธิบายว่าปรากฏการณ์เรียนรู้มีองค์ประกอบ ๓ ส่วน คือ

๑) ผลการเรียนรู้หรือความสามารถด้านต่าง ๆ ของมนุษย์ ซึ่งมีอยู่ ๕ ประเภท คือ ทักษะทางปัญญา (Intellectual Skill) ซึ่งประกอบด้วย การจำแนกแยกแยะ การสร้างความคิดรวบยอด การสร้างกฎ การสร้างกระบวนการหรือกฎขั้นสูง กลวิธีในการเรียนรู้ (Cognitive Strategy)- ภาษาหรือคำพูด (Verbal Information) ทักษะการเคลื่อนไหว (Motor Skills) และเจตคติ (Attitude)

๒) กระบวนการเรียนรู้และจดจำของมนุษย์ มนุษย์มีกระบวนการจัดกระทำข้อมูลในสมอง ซึ่งมนุษย์จะอาศัยข้อมูลที่สะสมไว้มาพิจารณาเลือกจัดกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง และในขณะที่กระบวนการจัดกระทำข้อมูลภายในสมองกำลังเกิดขึ้น เหตุการณ์ภายนอกในร่างกายมนุษย์มีอิทธิพลต่อการส่งเสริมหรือการยับยั้งการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นภายในได้ ดังนั้นในการจัดการเรียนการสอน กานเยจึงได้เสนอแนะว่า ควรมีการจัดสภาพการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับการเรียนรู้แต่

ละประเภท ซึ่งมีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างกัน และส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ภายในสมอง โดยการ จัดสภาพภายนอกให้เอื้อต่อกระบวนการเรียนรู้ภายในของผู้เรียน

ข. วัตถุประสงค์ของรูปแบบเพื่อช่วยให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้เนื้อหาสาระต่าง ๆ ได้ อย่างดี รวดเร็ว และสามารถจดจำสิ่งที่เรียนได้นาน

ค. กระบวนการเรียนการสอนของรูปแบบ กระบวนการเรียนการสอนของรูปแบบ กานเข ประกอบด้วย การดำเนินการเป็นลำดับขั้นตอนรวม ๕ ขั้น ดังนี้

ขั้นที่ ๑ การกระตุ้นและดึงดูดความสนใจของผู้เรียน เป็นการช่วยให้ผู้เรียน สามารถรับสิ่งเร้า หรือสิ่งที่จะเรียนรู้ได้ดี

ขั้นที่ ๒ การแจ้งวัตถุประสงค์ของบทเรียนให้ผู้เรียนทราบ เป็นการช่วยให้ผู้เรียน ได้รับรู้ความคาดหวัง

ขั้นที่ ๓ การกระตุ้นให้ระลึกถึงความรู้เดิมเป็นการช่วยให้ผู้เรียนดึงข้อมูลเดิมที่ อยู่ ในหน่วยความจำระยะยาวให้มาอยู่ในหน่วยความจำเพื่อใช้งาน (working memory) ซึ่งจะช่วยให้ ผู้เรียนเกิดความพร้อมในการเชื่อมโยงความรู้ใหม่กับความรู้ เดิม

ขั้นที่ ๔ การนำเสนอสิ่งเร้าหรือเนื้อหาสาระใหม่ ผู้สอนควรจัดสิ่งเร้าให้ผู้เรียน เห็นลักษณะสำคัญของสิ่งเร้านั้นอย่าง ชัดเจน เพื่อความสะดวกในการเลือกรับรู้ของผู้เรียน

ขั้นที่ ๕ การให้แนวการเรียนรู้ หรือการจัดระบบข้อมูลให้มีความหมาย เพื่อช่วย ให้ผู้เรียนสามารถทำความเข้าใจกับสาระที่เรียนได้ง่ายและเร็วขึ้น

ขั้นที่ ๖ การกระตุ้นให้ผู้เรียนแสดงความสามารถ เพื่อให้ผู้เรียนมีโอกาส ตอบสนองต่อสิ่งเร้าหรือสาระที่เรียน ซึ่งจะช่วยให้ทราบถึงสาระการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในตัวผู้เรียน

ขั้นที่ ๗ การให้ข้อมูลป้อนกลับ เป็นการให้การเสริมแรงแก่ผู้เรียน และข้อมูลที่ เป็นประโยชน์กับผู้เรียน

ขั้นที่ ๘ การประเมินผลการแสดงออกของผู้เรียน เพื่อช่วยให้ผู้เรียนทราบว่า ตนเองสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ได้มากน้อยเพียงใด

ขั้นที่ ๙ การส่งเสริมการคงทนและการถ่ายโอนการเรียนรู้ โดยการให้โอกาส ผู้เรียนได้มีการฝึกฝนอย่างพอเพียงและในสถานการณ์ที่หลากหลาย เพื่อช่วยให้ผู้เรียนเกิดความ เข้าใจที่ลึกซึ้งขึ้น และสามารถถ่ายโอนการเรียนรู้ไปสู่สถานการณ์อื่น ๆ ได้

ง. ผลที่ผู้เรียนจะได้รับจากการเรียนตามรูปแบบ

เนื่องจากการเรียนการสอนตามรูปแบบนี้ จัดขึ้นให้ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ และจดจำของมนุษย์ ดังนั้น ผู้เรียนจะสามารถเรียนรู้สาระที่นำเสนอได้อย่างดี รวดเร็วและจดจำ

สิ่งที่เรียนรู้ได้นาน นอกจากนั้นผู้เรียนยังได้เพิ่มพูนทักษะในการจัดระบบข้อมูลสร้างความหมายของข้อมูล รวมทั้งการแสดงความสามารถของตนด้วย

๑.๓รูปแบบการเรียนการสอนเน้นความจำ (Memory Model)

ก. ทฤษฎี หลักการ แนวคิด ดังนี้

จอย และวิล (Joyce & Weil)^{๓๔} ได้พัฒนาขึ้นโดยอาศัยหลัก ๖ ประการเกี่ยวกับ

๑) การตระหนักรู้ (Awareness) ซึ่งกล่าวว่าการที่บุคคลจะจดจำสิ่งใดได้นั้น จะต้องเริ่มจากการรับรู้สิ่งนั้น หรือการสังเกตสิ่งนั้นอย่างตั้งใจ และ

๒) การเชื่อมโยง (Association) กับสิ่งที่รู้แล้วหรือจำได้

๓) ระบบการเชื่อมโยง (Link System) คือระบบในการเชื่อมความคิดหลายความคิดเข้าด้วยกันในลักษณะที่ความคิดหนึ่งจะ ไปกระตุ้นให้จำอีกความคิดหนึ่งได้

๔) การเชื่อมโยงที่น่าขบขัน (Ridiculous Association) การเชื่อมโยงที่จะช่วยให้บุคคลจดจำได้นั้น มักจะเป็นสิ่งที่แปลกไปจากปกติธรรมดา การเชื่อมโยงในลักษณะที่แปลกเป็นไปไม่ได้ ขวนให้ขบขัน มักจะประทับในความทรงจำของบุคคลเป็นเวลานาน

๕) ระบบการใช้คำทดแทน

๖) การใช้คำสำคัญ (Key Word) ได้แก่ การใช้คำ อักษรหรือพยางค์เพียงตัวเดียว เพื่อช่วยกระตุ้นให้จำสิ่งอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกันได้

ข. วัตถุประสงค์ของรูปแบบ

รูปแบบนี้มีวัตถุประสงค์ช่วยให้ผู้เรียนจดจำเนื้อหาสาระที่เรียนรู้ได้ดีและ ได้นาน และได้เรียนรู้กลวิธีการจำ ซึ่งสามารถนำไปใช้ในการเรียนรู้สาระอื่น ๆ ได้อีก

ค. กระบวนการเรียนการสอนของรูปแบบ

ในการเรียนการสอนสาระใด ๆ ผู้สอนสามารถช่วยให้ผู้เรียนจดจำเนื้อหาสาระนั้นได้ดีและนานโดยการดำเนินการดังนี้

ขั้นที่๑ การสังเกตหรือศึกษาสาระอย่างตั้งใจ

ผู้สอนช่วยให้ผู้เรียนตระหนักรู้ในสาระที่เรียน โดยการใช้เทคนิคต่าง ๆ เช่น ให้อ่านเอกสารแล้วขีดเส้นใต้คำ ประเด็นที่สำคัญให้ตั้งคำถามจากเรื่องที่อ่าน ให้หาคำตอบของคำถามต่าง ๆ เป็นต้น

ขั้นที่๒ การสร้างความเชื่อมโยง

^{๓๔} Joyce & Weil, **Models of teaching**, P. 39.

เมื่อผู้เรียนได้ศึกษาสาระที่ต้องเรียนรู้แล้วให้ผู้เรียนเชื่อมโยงเนื้อหา ส่วนต่าง ๆ ที่ต้องการจดจำกับสิ่งที่ตนคุ้นเคย เช่น กับคำ ภาพ หรือความคิดต่าง ๆ (ตัวอย่างเช่น เด็กจำไม่ได้ว่าค่ายบางระจัน อยู่จังหวัดอะไร จึงโยงความคิดว่า ชาวบ้านบางระจันเป็นคนกล้าหาญ สัตว์ที่ถือว่าเก่งกล้าคือสิงห์ บางระจันจึงอยู่ที่จังหวัดสิงห์บุรี) หรือให้หาหรือคิดคำสำคัญที่ไม่คุ้นหรือยาก ด้วยคำ ภาพ หรือความหมายอื่น ๆ หรือการใช้การเชื่อมโยงความคิดเข้าด้วยกัน

ขั้นที่๓ การใช้จินตนาการเพื่อให้จดจำสาระได้ดีขึ้น ให้ผู้เรียนใช้เทคนิคการเชื่อมโยงสาระต่าง ๆ ให้เห็นเป็นภาพที่น่าขบขัน เกินความเป็นจริง

ขั้นที่๔ การใช้เทคนิคต่าง ๆ ที่ทำไว้ข้างต้นในการทบทวนความรู้และเนื้อหาสาระต่าง ๆ จนกระทั่งจดจำได้

ง. ผลที่ผู้เรียนจะได้รับจากการเรียนตามรูปแบบ

การเรียนโดยใช้เทคนิคช่วยความจำต่าง ๆ ของรูปแบบ นอกจากจะช่วยให้ผู้เรียนสามารถจดจำเนื้อหาสาระต่าง ๆ ที่เรียนได้ดีและได้นานแล้ว ยังช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้กลวิธีการจำ ซึ่งสามารถนำไปใช้ในการเรียนรู้สาระอื่น ๆ ได้อีกมาก

สรุปความได้ว่า การดำเนินการสอนที่ดี ควรเป็นการผสมผสานเพื่อให้เกิดการเรียนรู้และจดจำ ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้มนทัศน์ของเนื้อหาสาระต่าง ๆ อย่างเข้าใจและสามารถให้คำนิยามของมนทัศน์นั้นได้ด้วยตนเอง การดำเนินการสอนที่ดี ทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ ทำให้ครูและนักเรียนเกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน ฉะนั้นการดำเนินการสอนที่ดีจึงเป็นปัจจัยที่สำคัญต่อการจัดการเรียนการสอนเป็นอย่างยิ่ง พระภิกษุผู้สอนธรรมศึกษาควรมีจัดดำเนินการสอน เพื่อกระตุ้นให้นักเรียนเกิดการเรียน มีการจดจำ และสามารถเกิดความคิดได้ด้วยตัวของเขาเอง จึงนับได้ว่าเป็นการดำเนินการสอนที่ดี ที่ถูก ที่ควร

๒.๒.๔ การวัดผลและประเมินผล

มีผู้ศึกษาได้กล่าวเกี่ยวกับการวัดผลและประเมินผลไว้มากมาย ในที่นี้ผู้วิจัยจะขอนำมาเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับการวัดผลและประเมินผลที่ผู้วิจัยต้องการศึกษา ดังต่อไปนี้

สำเร้ง บุญเรืองรัตน์^{๓๕} ได้กล่าวไว้ว่า การวัดผล (Measurement) หมายถึง การกำหนดตัวเลขให้กับวัตถุ สิ่งของ เหตุการณ์ ปรากฏการณ์หรือพฤติกรรมต่างๆ ซึ่งการได้มาซึ่งตัวเลขนั้นอาจต้องใช้เครื่องมือไปวัด เพื่อให้ได้ตัวเลขที่สามารถแทนคุณลักษณะต่างๆ ที่ต้องการวัด

^{๓๕} สำเร้ง บุญเรืองรัตน์, “ทฤษฎีการวัดและประเมินผลการศึกษา”, (กรุงเทพมหานคร: สยามศึกษา, ๒๕๒๘), หน้า ๔๕.

ทิวต์ มณีโชติ^{๓๖} การวัดผล เป็นกระบวนการกำหนดตัวเลขหรือสัญลักษณ์แทนปริมาณหรือคุณภาพของคุณลักษณะหรือคุณสมบัติของสิ่งที่ต้องการวัด โดยสิ่งที่ต้องการวัดนั้นเป็นผลมาจากการกระทำหรือกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างร่วมกัน เช่น การวัดผลการเรียนรู้สิ่งที่วัดคือ ผลที่เกิดจากการเรียนรู้ของผู้เรียน

กิลฟอร์ด(Guilford)^{๓๗} ได้นิยามว่า การวัดผลเป็นการจัดค่าตัวเลขให้แก่วัตถุหรือเหตุการณ์โดยมีกฎเกณฑ์ที่แน่นอน

อีเบลล์(Ebel)^{๓๘} ได้นิยามว่า การวัดผลเป็นกระบวนการกำหนดจำนวนให้กับสมาชิกของสิ่งของหรือบุคคล

กรอนันด์(Gronlund)^{๓๙} ได้นิยามว่า การวัดผลเป็นกระบวนการให้คำอธิบายที่เป็นตัวเลขตามระดับที่แตกต่างกันแก่คุณลักษณะของแต่ละบุคคล

บุญธรรม กิจปรีดาบริสุทธิ์^{๔๐} ได้นิยามว่า การวัดผลเป็นกระบวนการเชิงปริมาณในการกำหนดค่าเป็นตัวเลขหรือสัญลักษณ์ที่มีความหมายแทนคุณลักษณะของสิ่งที่วัดโดยอาศัยกฎเกณฑ์อย่างใดอย่างหนึ่ง

จากนิยามดังกล่าวสรุปได้ว่า การวัดผลเป็นกระบวนการที่จะให้ได้มาซึ่งตัวเลขหรือสัญลักษณ์ ที่มีความหมายแทนพฤติกรรมหรือคุณลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่งที่ต้องการวัดอย่างมีกฎเกณฑ์ โดยมีเครื่องมือสำหรับวัด ถ้าพิจารณาจากสิ่งที่วัดแล้ว การวัดผลจำแนกได้เป็น ๒ ลักษณะคือ ๑. การวัดสิ่งที่เป็นรูปธรรม เช่น การวัดความสูง ความยาว ความเร็ว เป็นต้น การวัดแบบนี้สามารถแปลความหมายของสิ่งที่วัดได้โดยตรงด้วยการอ่านค่าตัวเลขที่ปรากฏบนเครื่องมือวัด ๒. การวัดในสิ่งที่เป็นนามธรรม เช่น การวัดระดับสติปัญญา การวัดความถนัด การวัดเจตคติ การวัดความสนใจ เป็นต้น การวัดแบบนี้จำเป็นต้องนิยามสิ่งที่วัดเสียก่อนว่ามีลักษณะอย่างไรแล้วจึงสร้างเครื่องมือวัดพฤติกรรมนั้น ๆ

^{๓๖}ทิวต์ มณีโชติ, “การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน”, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ศูนย์ส่งเสริมวิชาการ, ๒๕๔๙), หน้า ๖๕.

^{๓๗}Guilford, “Measurement and Evaluation in Teaching”, (New York: McGraw-Hill, 1965), P 9.

^{๓๘}Ebel, “Measuring Educational Achievement”, (New Jersey, Cliffs: Hall, 1965), P. 39.

^{๓๙}Gronlund, “Measurement and Evaluation in Teaching”, (New York: Mc-Hill, 1990), P. 50.

^{๔๐}บุญธรรม กิจปรีดาบริสุทธิ์, “การวัดและการประเมินผลการเรียนการสอน”, (กรุงเทพฯ: ภาควิชาศึกษาศาสตร์ คณะศึกษาศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๑), หน้า ๑๕.

กิลฟอร์ด(Guilford)^{๔๑} ได้นิยามว่า การประเมินผลเป็นการตัดสินคุณค่าของการกระทำ ได้นิยามว่า การประเมินผลเป็นกระบวนการในการตัดสินความสำคัญของปรากฏการณ์อย่างหนึ่ง กับปรากฏการณ์อีกอย่างหนึ่ง โดยใช้มาตรฐานที่กำหนดไว้

กรีน(Green)^{๔๒} ได้นิยามว่า การประเมินผล เป็นกระบวนการตัดสินคุณค่าข้อมูลที่ได้จากการวัดอย่างมีระบบ

กรอนันด์(Gronlund)^{๔๓} ได้ให้นิยามว่า การประเมินผลเป็นการตัดสินค่าของผลที่ได้ โดยพิจารณาจากข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ

บุญธรรม กิจปรีดาวิสุทธิ^{๔๔} ได้นิยามว่า การประเมินผลเป็นกระบวนการในการตัดสินคุณค่าของสิ่งใดสิ่งหนึ่งอย่างมีหลักเกณฑ์เพื่อสรุปว่าสิ่งนั้นดี-เลวปานใด

จากนิยามดังกล่าวสรุปได้ว่า การประเมินผลเป็นกระบวนการอย่างมีระบบโดยการนำข้อมูลทั้งหลายที่ได้จากการวัดมาพิจารณาวิเคราะห์ แปลความหมาย เพื่อที่จะตัดสินหรือสรุปคุณภาพและคุณลักษณะต่าง ๆ ที่ได้จากการวัดผลว่า ผลที่ได้นั้น ดี-เลว, สูง-ต่ำ, มาก-น้อย กว่าเกณฑ์หรือมาตรฐานที่ตั้งไว้อย่างไร การประเมินผลจะเน้นในเรื่องของคุณภาพมากกว่าปริมาณ ต้องใช้ข้อมูลหลายด้านมาผสมผสานกัน

สมนึก ภัททิยธนี^{๔๕} กล่าวถึง จุดมุ่งหมายของการวัดผลดังนี้

๑) วัดผลเพื่อค้นและพัฒนาสมรรถภาพของนักเรียน หมายถึง การวัดผลเพื่อดูว่านักเรียนบกพร่องหรือไม่เข้าใจในเรื่องใด อย่างไร แล้วครูพยายามอบรมนักเรียนให้เกิดการเรียนรู้ และมีความเจริญงอกงามตามศักยภาพของนักเรียน จุดมุ่งหมายการวัดผลการศึกษาข้อนี้ นับว่า เป็นจุดมุ่งหมายที่สำคัญที่สุด หรือกล่าวได้ว่าเป็น ปรัชญาของการวัดผลการศึกษา ดังนั้นผู้ที่ทำการวัดผลควรได้ตระหนักว่าทำการวัดผลนักเรียนเพื่อดูว่า นักเรียนคนใดยังไม่เข้าใจ และหาทางปรับปรุงแก้ไขต่อไป

๒) วัดผลเพื่อวินิจฉัย (Diagnosis) หมายถึง การวัดผลเพื่อค้นหาจุดบกพร่องของนักเรียนที่มีปัญหาว่า ยังไม่เกิดการเรียนรู้ตรงจุดใด เพื่อหาทางช่วยเหลือ จุดมุ่งหมายข้อนี้ ถือเป็นสิ่ง

^{๔๑} Guilford, “Measurement and Evaluation in Teaching”, P.13.

^{๔๒} Green, “Introduction to Measurement and Evaluation”, (New York: Dodd, 1970), P. 15.

^{๔๓} Gronlund, , “Measurement and Evaluation in Teaching”, P. 57.

^{๔๔} บุญธรรม กิจปรีดาวิสุทธิ, อ้างแล้ว.

^{๔๕} สมนึก ภัททิยธนี, “การวัดผลการศึกษา”, (กาฬสินธุ์: ประสานการพิมพ์, ๒๕๔๖๓), หน้า ๖๕.

สำคัญเช่นกันเพราะจะช่วยให้นักเรียนเจริญงอกงาม บรรลุผลตามจุดมุ่งหมายที่วางไว้ จัดเป็นกิจกรรมการเรียนการสอนสำคัญที่ครูจะนำไปใช้ในการจัดสอน ซ่อมเสริม ได้ถูกต้อง

๓) วัดผลเพื่อจัดอันดับหรือจัดตำแหน่ง (Placement) หมายถึง การวัดผลเพื่อจัดอันดับความสามารถของนักเรียนในกลุ่มเดียวกันว่าใครเก่งกว่า ใครควรได้อันดับที่ ๑, ๒, ๓ หรือสอบผ่าน-ไม่ผ่าน เป็นต้น

๔) วัดผลเพื่อเปรียบเทียบหรือทราบพัฒนาการของนักเรียน (Assessment) หมายถึง การวัดผลเพื่อเปรียบเทียบความสามารถของนักเรียนเอง (ไม่ได้เปรียบเทียบกับนักเรียนคนอื่น) ว่าเจริญงอกงามขึ้นจากเดิมมากน้อยเพียงใด เช่น การทดสอบก่อนเรียน (Pretest) และหลังเรียน (Posttests) หรือการวัดในแต่ละภาคเรียนแล้วนำผลมาเปรียบเทียบกัน

๕) วัดผลเพื่อพยากรณ์ (Prediction) หมายถึง การวัดเพื่อนำผลที่ได้ไปคาดคะเนหรือทำนายเหตุการณ์ในอนาคต เช่น เรื่องของการแนะแนว ว่านักเรียนคนใดควรเรียนสาขาใด อาชีพใด จึงจะเรียนได้สำเร็จ หรือนำผลการวัดมาพิจารณาว่านักเรียนคนใดควรจะได้รับคัดเลือกเข้าเรียนต่อเป็นต้น แบบทดสอบวัดความถนัด (Aptitude Test) แบบทดสอบวัดเชาว์ปัญญา (Intelligence Test) หรือแบบทดสอบคัดเลือกเพื่อศึกษาต่อ มีลักษณะของการวัดผลเพื่อพยากรณ์

๖) วัดผลเพื่อประเมิน (Evaluation) หมายถึง การวัดเพื่อนำผลที่ได้มาตัดสิน หรือสรุปคุณภาพของการจัดการศึกษาว่ามีประสิทธิภาพสูงหรือต่ำ หลักสูตรเหมาะสมหรือไม่ ควรปรับปรุงแก้ไขอย่างไร รวมทั้งนำไปวิเคราะห์ผลบางอย่าง เช่น เครื่องมือที่ใช้ในการวัดเหมาะสมหรือไม่ เป็นต้น

กรมวิชาการ^{๔๖} ได้กล่าวถึง งานวัดผลและประเมินผลการเรียน ไว้ดังนี้

๑) ควบคุมดูแลติดตามประสานประโยชน์ให้หัวหน้างานวัดผล ได้ปฏิบัติงานตามหน้าที่ความรับผิดชอบให้ครบถ้วนเรียบร้อย

๒) ควบคุมดูแลการลงทะเบียนวิชาเรียน และดำเนินการด้านการวัดและการประเมินผล ประสานงานและร่วมพิจารณาพร้อมกับหัวหน้างานวัดผลเกี่ยวกับงาน ลงทะเบียนวิชาเรียน งานการวัดและประเมินผลการเรียนระหว่างภาคและปลายภาค ออกตารางสอบ คำสั่งการสอบ แต่งตั้งกรรมการจัดพิมพ์ข้อสอบ กรรมการเก็บรักษาข้อสอบ กรรมการกลาง กรรมการคุมสอบ การประกาศผลการสอบ ดำเนินการให้ผู้อำนวยการลงนามอนุมัติผลการสอบ และแจ้งให้ผู้ปกครองทราบผลการสอบตาม กำหนดเวลา เก็บข้อมูลสถิติผลการสอบ

^{๔๖}กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, “คู่มือการประเมินผลการเรียนตามหลักสูตรมัธยมศึกษา”, (กระทรวงศึกษาธิการ ๕ กรมวิชาการ, ๒๕๔๓), หน้า ๓๓-๓๔.

๓) ควบคุมติดตามดูแล เรื่องนักเรียนผู้ที่มีเวลาเรียนไม่ถึงร้อยละ ๘๐ ประกาศ รายชื่อผู้ไม่มีสิทธิสอบ รับคำร้องและรวบรวมหลักฐานต่างๆ เสนอผู้อำนวยการพิจารณา สมควรอนุญาตให้เข้าสอบหรือไม่ควรให้สอบ

๔) ควบคุมติดตามดูแลการดำเนินการ การสอบแก้ตัว ดำเนินการให้มีข้อมูลสถิติ ด้านการวัดผล การสอบแก้ตัว การลงทะเบียนเรียนซ้ำ จัดทำข้อมูลสถิติเป็นปัจจุบัน ออกคำสั่งการ ดำเนินงานการสอบแก้ตัว รับใบคำร้อง ตรวจสอบหลักฐาน ดำเนินการให้ผู้อำนวยความสะดวกการสอบ ประกาศผลการสอบ และติดตามดำเนินการตามรายชื่อ ผู้สอบแก้ตัวไม่ผ่าน ให้ดำเนินการต่อไปตามระเบียบ

๕) ควบคุมดูแลผลการลงทะเบียนเรียนซ้ำ ร่วมกับหัวหน้างานวัดผลเก็บข้อมูลสถิติ รายชื่อผู้สอบสองครั้งไม่ผ่าน จัดทำข้อปฏิบัติและแบบรายงานการลงทะเบียนเรียนซ้ำให้ครูผู้สอน ติดตามดูแล ประสานประโยชน์การเรียนรู้ซ่อมเสริมจนนักเรียนผ่านได้ ระดับผลการเรียนออกมา

๖) ติดตามการตรวจเครื่องมือ ที่ครูผู้สอนใช้ในการวัดและประเมินผลการเรียน และ ประสานประโยชน์ให้มีการดำเนินการสร้างและปรับปรุงเครื่องมือในการวัดและ การประเมินผล การเรียน จะให้มีการตรวจแบบประเมินผลการพัฒนาคุณลักษณะอันพึง ประสงค์ หรือ ป.พ. ๔ ตรวจสอบรายงานประจำตัวนักเรียน หรือ ป.พ. ๖ ตรวจสอบบัญชี เรียกชื่อ โดยลงนามกำกับก่อนส่ง ผู้อำนวยการลงนาม สร้างและปรับปรุงเครื่องมือ ดำเนินการวิเคราะห์ข้อสอบ วิเคราะห์ผลการสอบ และจัดทำบัตรข้อสอบ

๗) ควบคุมติดตามดูแล การวัดผลและประเมินผลการเรียน ให้เป็นไปตามระเบียบ ว่าด้วยการประเมินผล ให้มีการสร้างและปรับปรุงเครื่องมือที่ใช้วัดผลในการเรียน จัดให้มีเอกสารหรือแบบฟอร์มการวัดผลและประเมินผลการเรียน ดูแลการดำเนินการเกี่ยวกับ หลักฐานการวัดผล และ ประเมินผลการเรียน จัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์สำรวจและให้บริการ ครู อาจารย์เพื่อใช้ในการ ประเมินผลการเรียน ติดตามดูแลการสอบกลางภาค การออกผล สอบกลางภาค การสอบปลายภาค การออกผลสอบปลายภาค

สรุปได้ว่า วิธีการวัดประเมินผลที่มีประสิทธิภาพ กับรูปแบบการประเมินที่หลากหลาย เพื่อเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพการเรียนรู้ของผู้เรียนให้ได้บรรลุเป้าหมายตาม มาตรฐานการเรียนรู้ที่ หลักสูตรกำหนด ตามที่กล่าวในตอนต้นว่า การวัดประเมินผลที่มีประสิทธิภาพ คือการวัด ประเมินผลที่ตรงตามมาตรฐานหรืออิงมาตรฐานการเรียนรู้ตามที่หลักสูตรกำหนด ซึ่งการประเมิน ตามมาตรฐานนั้นเป็นการประเมินโดยใช้มาตรฐานการเรียนรู้เป็นตัวตั้ง การประเมินอิงมาตรฐาน ต้องประเมินอย่างต่อเนื่องโดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของการ ช่วยผู้เรียนที่จะพัฒนาความรู้ ความสามารถ ให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

๒.๒.๕ การใช้สื่อ และอุปกรณ์ในการสอน

กิดานันท์ มลิทอง^{๔๓} ได้กล่าวว่า สื่อการเรียนการสอนนับว่าเป็นสิ่งสำคัญที่มีบทบาทอย่างมากในการเรียนการสอนนับแต่อดีตจนถึงปัจจุบันเนื่องจากเป็นตัวกลางที่ช่วยให้การสื่อสารระหว่างผู้สอนและผู้เรียนดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพทำให้ผู้เรียนได้เข้าใจความหมายในเนื้อหาบทเรียนได้ตรงตามที่คุณสอนต้องการไม่ว่าสื่อนั้นจะเป็นสื่อแบบใด ชนิดใดก็ล้วนแต่เป็นทรัพยากรที่สามารถอำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ได้ทั้งสิ้น การใช้สื่อการสอนต้องเลือกสื่อที่มีความเหมาะสม และตรงตามจุดประสงค์การสอนโดยการวางแผนการสอนอย่างเป็นระบบในการใช้

สนั่น ปัทมะทิน^{๔๔} ที่กล่าวว่า การนำสื่อการสอนมาใช้ในการพัฒนาการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพเป็นวิธีการแก้ปัญหาดังกล่าวได้ทางหนึ่งเพราะการสอนเป็นการกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ การที่จะช่วยให้การเรียนและการสอนให้มีประสิทธิภาพนั้นจะต้องใช้สื่อการสอนอย่างเป็นระบบ แต่ครู อาจารย์ ส่วนมากมักจะมองข้ามความสำคัญของสื่อการเรียนการสอนไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสอนในระดับอุดมศึกษาและการสอนผู้ใหญ่ ซึ่งผู้สอนเห็นว่าผู้เรียนไม่ใช่เด็กๆ จึงสอนด้วยวิธีการบรรยายและค้นคว้าก็เพียงพอที่จะเกิดการเรียนรู้แล้ว

บุญเหลือ ทองเอี่ยม และสุวรรณ นาฏ^{๔๕} กล่าวถึง ปัญหาในการใช้สื่อการสอนของครูผู้สอน ว่า อาจมาจากสาเหตุต่างๆ ดังนี้ คือ

๑. เกี่ยวกับทางโรงเรียน

๑) โรงเรียนไม่มีงบประมาณสำหรับซื้ออุปกรณ์การสอน

๒) อุปกรณ์ที่โรงเรียนมีอยู่ ไม่ตรงกับบทเรียน

๓) อุปกรณ์ที่ทางโรงเรียนมีอยู่ชำรุด หรือชำรุด

สภาพห้องเรียนและสิ่งแวดล้อมไม่เหมาะสมกับการใช้อุปกรณ์บางประเภท เช่น ห้องมีแสงสว่างมากเกินไป ไม่เหมาะสมกับเครื่องฉายบางประเภท

๒. เกี่ยวกับผู้สอน

๑) ผู้สอนไม่มีความรู้และประสบการณ์ทางด้านโสตทัศนศึกษา

๒) ผู้สอนขาดทักษะในการใช้เครื่องมือบางประเภท

^{๔๓}กิดานันท์ มลิทอง, “เทคโนโลยีการศึกษาร่วมสมัย”, (กรุงเทพมหานคร:โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๖), หน้า ๑๕.

^{๔๔}สนั่น ปัทมะทิน, “สื่อการเรียนการสอน”, (กรุงเทพมหานคร: เสริย์พิมพ์, ๒๕๓๕), หน้า ๑๐.

^{๔๕}บุญเหลือ ทองเอี่ยม และสุวรรณ นาฏ, “การใช้สื่อการสอน”, (กรุงเทพมหานคร:โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๒๐), หน้า ๔๓.

๓) ผู้สอนเกรงว่าเมื่อใช้อุปกรณ์การสอนแล้ว จะทำให้เสียเวลาและสอนไม่ทันตามหลักสูตร

๔) ผู้สอนไม่เห็นความสำคัญของอุปกรณ์ และคิดว่าตนเองสามารถสอนได้โดยไม่มีอุปกรณ์

๕) ผู้สอนไม่ยอมอุทิศเวลาในการทำอุปกรณ์และใช้อุปกรณ์

๖) ผู้สอนคิดว่าเมื่อใช้อุปกรณ์แล้วระเบียบของห้องจะเสียไป

๗) ผู้สอนไม่อยากใช้อุปกรณ์การสอน เพราะราคาแพง กลัวว่าจะต้องรับผิดชอบในกรณีที่เกิดการชำรุด หรือเสียหาย

๓. เกี่ยวกับผู้บริหาร โรงเรียน

ผู้บังคับบัญชาไม่ส่งเสริมให้มีการใช้อุปกรณ์การสอนมากเท่าที่ควร และบางแห่งก็ขาดกำลังคน ที่จะทำงานด้านนี้โดยเฉพาะ

จากที่กล่าวมาแล้วทั้งหมด สรุปได้ว่า สื่อการสอนทั้งหลายเป็นเครื่องอำนวยความสะดวกต่อการเรียนการสอน กล่าวคือ ทำให้บทเรียนน่าสนใจ นักเรียนเกิดความสนุกสนานในบทเรียน และยังช่วยทุ่นเวลาในการสอนอีกด้วย ดังนั้นผู้สอนจะต้องหมั่นตรวจสอบและพัฒนาสื่อการเรียนการสอนประเภทต่างๆ เช่น ประเภทหนังสือ สื่อสิ่งพิมพ์ ฯลฯ เพื่อเพิ่มศักยภาพของครูผู้สอน ส่วนการจะพัฒนาไปจนถึงระดับใดนั้น ขึ้นอยู่กับความใส่ใจและความรับผิดชอบ สื่อการเรียนการสอนบางอย่างอาจต้องปรับปรุงแก้ไขเล็กน้อย หรือบางประเภทอาจถึงขั้นทำขึ้นใหม่ทั้งหมดก็ได้ ซึ่งขึ้นอยู่กับครูผู้สอนเท่านั้นที่จะเข้าใจได้ดีที่สุด ผู้เขียนเชื่อว่าบทบาทและเทคนิคของครูผู้สอนเลือกใช้สื่อและพัฒนาสื่อการสอนให้เหมาะสมกับบทเรียนในแต่ละ เนื้อหาสาระวิชา ย่อมส่งผลต่อผู้เรียนได้ทางหนึ่ง ผลผลิตที่ได้รับคือ ความภาคภูมิใจของผู้สอนนั่นเอง

๒.๒.๖ การสร้างบรรยากาศในห้องเรียน

อรพัญญ์ ประสิทธิ์รัตน์^{๕๐} ได้กล่าวถึงสภาพแวดล้อมทางการเรียน (Learning Environment) ว่าหมายถึง สภาพใด ๆ ที่มีผลต่อการเรียนรู้ของมนุษย์ทั้งทางตรงและทางอ้อม ทั้งที่เป็นรูปธรรม และนามธรรม สภาพแวดล้อมที่เป็นรูปธรรม (Concrete Environmental) หรือสภาพแวดล้อมทางกายภาพ (Physical Environment) ได้แก่ สภาพต่าง ๆ ที่มนุษย์ทำขึ้น เช่น อาคารสถานที่ โต๊ะ เก้าอี้ วัสดุ อุปกรณ์ หรือสื่อต่าง ๆ รวมทั้งสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่ตาม ธรรมชาติ อันได้แก่

^{๕๐}อรพัญญ์ ประสิทธิ์รัตน์, “สภาพแวดล้อมการเรียนรู้”, (กรุงเทพมหานคร:มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๕), หน้า ๕๗.

ต้นไม้ พืช ภูมิประเทศ ภูมิอากาศ ส่วนสภาพแวดล้อมที่เป็นนามธรรม (Abstract Environment) หรือสภาพแวดล้อมทางด้านจิตวิทยา (Psychological Environmental) ได้แก่ ระบบคุณค่าที่ยึดถือซึ่งเป็นส่วนสำคัญของวัฒนธรรม ของกลุ่มสังคมข่าวสาร ความรู้ ความคิด ตลอดจนความรู้สึกนึกคิดและเจตคติต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นของ ตัวเองหรือคนอื่นก็ตาม

พรณี ชูทัย^{๕๐} กล่าวถึงบรรยากาศในชั้นเรียนที่จะนำไปสู่ความสำเร็จในการสอน จัดแบ่งได้ ๖ ลักษณะ สรุปได้ดังนี้

๑) บรรยากาศที่ท้าทาย (Challenge) เป็นบรรยากาศที่ครูกระตุ้นให้กำลังใจนักเรียนเพื่อให้ประสบผลสำเร็จในการทำงาน นักเรียนจะเกิดความเชื่อมั่นในตนเองและพยายามทำงานให้สำเร็จ

๒) บรรยากาศที่มีอิสระ (Freedom) เป็นบรรยากาศที่นักเรียนมีโอกาสได้คิด ได้ตัดสินใจเลือกสิ่งที่มีความหมายและมีคุณค่า รวมถึงโอกาสที่จะทำผิด ด้วย โดยปราศจากความกลัวและวิตกกังวล บรรยากาศเช่นนี้จะส่งเสริมการเรียนรู้ ผู้เรียนจะปฏิบัติกิจกรรมด้วยความ ตั้งใจโดยไม่รู้สึกถึงเครียด

๓) บรรยากาศที่มีการยอมรับนับถือ (Respect) เป็นบรรยากาศที่ครูรู้สึกว่านักเรียนเป็นบุคคลสำคัญ มีคุณค่า และสามารถ เรียนได้ อันส่งผลให้นักเรียนเกิดความเชื่อมั่นในตนเองและเกิดความยอมรับ นับถือตนเอง

๔) บรรยากาศที่มีความอบอุ่น (Warmth) เป็นบรรยากาศทางด้านจิตใจ ซึ่งมีผลต่อความสำเร็จในการเรียน การที่ครูมีความเข้าใจนักเรียน เป็นมิตร ยอมรับให้ความช่วยเหลือ จะทำให้นักเรียนเกิดความอบอุ่น สบายใจ รักครู รักโรงเรียน และรักการมาเรียน

๕) บรรยากาศแห่งการควบคุม (Control) การควบคุมในที่นี้ หมายถึง การฝึกให้นักเรียนมีระเบียบวินัย มิใช่การควบคุม ไม่ให้มีอิสระ ครูต้องมีเทคนิคในการปกครองชั้นเรียนและฝึกให้นักเรียนรู้จักใช้สิทธิ หน้าที่ของตนเองอย่างมีขอบเขต

๖) บรรยากาศแห่งความสำเร็จ (Success) เป็นบรรยากาศที่ผู้เรียนเกิดความรู้สึกประสบความสำเร็จในงานที่ทำ ซึ่งส่งผล ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดีขึ้น ผู้สอนจึงควรพูดถึงสิ่งที่ผู้เรียนประสบความสำเร็จให้มากกว่าการพูดถึงความล้มเหลว เพราะการที่คนเราคำนึงถึงแต่สิ่งที่ล้มเหลว จะมีผลทำให้ความคาดหวังต่ำ ซึ่งไม่ส่งเสริมให้การเรียนรู้ดีขึ้น

^{๕๐}พรณี ชูทัย, “จิตวิทยาการเรียนการสอน”, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท คอมแพคท์ พรินท์ จำกัด, ๒๕๓๘), หน้า ๒๖๑-๒๖๓.

สุมน อมรวิวัฒน์^{๕๒} ได้สรุปผลการวิจัยเรื่องสภาพในปัจจุบันและปัญหาด้านการเรียนการสอนของครู ประถมศึกษาไว้ สรุปได้ว่า บรรยากาศในชั้นเรียนต้องมีลักษณะทางกายภาพที่อำนวยความสะดวกต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้สร้างความสนใจใฝ่รู้และศรัทธาต่อการเรียน นอกจากนี้ปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มนักเรียนและระหว่างครูกับนักเรียน ความรักและศรัทธาที่ครูและนักเรียนมีต่อกัน การเรียนที่รื่นรมย์ ปราศจากความกลัวและวิตกกังวล สิ่งเหล่านี้จะช่วยสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ได้ดี ดังนั้นจึงสามารถแบ่งประเภทของบรรยากาศในชั้นเรียนได้ ๒ ประเภท คือ

๑) บรรยากาศทางกายภาพ (Physical Atmosphere)

บรรยากาศทางกายภาพหรือบรรยากาศทางด้านวัตถุ หมายถึง การจัดสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ภายในห้องเรียนให้เป็นระเบียบเรียบร้อย น่าดู มีความสะอาด มีเครื่องใช้ และสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ที่จะส่งเสริมให้การเรียนรู้ของนักเรียนสะดวกขึ้น เช่น ห้องเรียนมีขนาดเหมาะสม สม แสงเข้าถูกทาง และมีแสงสว่างเพียงพอ กระดานดำมีขนาดเหมาะสม โต๊ะเก้าอี้มีขนาดเหมาะสมกับวัยนักเรียน เป็นต้น

๒) บรรยากาศทางจิตวิทยา (Psychological Atmosphere)

บรรยากาศทางจิตวิทยา หมายถึง บรรยากาศทางด้านจิตใจที่นักเรียนรู้สึกสบายใจ มีความอบอุ่น มีความเป็นกันเอง มีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน และมีความรัก ความศรัทธาต่อผู้สอน ตลอดจนมีอิสระในความกล้าแสดงออกอย่างมีระเบียบวินัยใน ชั้นเรียน

สรุปได้ว่า การจัดบรรยากาศในชั้นเรียน เป็นสิ่งสำคัญในการช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนและส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถรับผิดชอบควบคุมดูแลตนเอง ได้ในอนาคต การจัดบรรยากาศมีทั้งด้านกายภาพ เป็นการ จัด สภาพแวดล้อมในห้องเรียนทั้งการจัดตกแต่งในห้องเรียน จัดที่นั่ง จัดมุมเสริม ความรู้ต่างๆ ให้สะดวกต่อการเรียนการสอน ทางด้านจิตวิทยา เป็นการสร้างความ อบอุ่น ความสุขสบายใจให้กับผู้เรียน ผู้สอนควรจัดบรรยากาศทั้ง ๒ ด้านนี้ให้เหมาะสม นอกจากนี้การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ให้เกิดความสุขแก่ผู้เรียน เป็นองค์ประกอบสำคัญประการหนึ่งที่จะสร้างคุณลักษณะนิสัยของการใฝ่เรียนรู้ การมีนิสัยรักการเรียนรู้ การเป็นคนดี และการมีสุขภาพจิตที่ดี สามารถ อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขทั้งในปัจจุบันและอนาคตต่อไป ซึ่งบุคคลสำคัญ ที่จะสร้างบรรยากาศการเรียนรู้อย่างมีความสุขให้เกิดขึ้นได้คือ ครูผู้นำทางแห่งการเรียนรู้นั่นเอง

^{๕๒}สุมน อมรวิวัฒน์, “การเรียนการสอนที่เน้นกระบวนการ”, (กรุงเทพมหานคร : ป.สัมพันธ์การพิมพ์, ๒๕๒๘), หน้า ๔๕.

๒.๒.๓ การใช้วิธีการสอน

วิณา วัธมะวิษณุ^{๕๓} ได้กล่าวว่า การสอน หมายถึง กิจกรรมหรือการกระทำของบุคคลๆ หนึ่ง ซึ่งมีจุดประสงค์เพื่อ ช่วยอำนวยความสะดวก (Facilitate) การเรียนรู้ของบุคคลอื่น

กรมวิชาการ^{๕๔} การสอน เป็นปัจจัยที่จะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ เกิดคุณสมบัติ และเกิดทัศนคติ ตามเจตนารมณ์ของหลักสูตร การสอนจึงเป็นสิ่งที่ต้องกระทำด้วยความรู้ความเข้าใจ ด้วยความตั้งใจมีเจตนา และเป้าหมาย รวมทั้งเป็นสิ่งที่มีความสอดคล้องอยู่ในกระบวนการเรียนรู้ของเด็ก การสอนที่นับว่าประสบความสำเร็จ จะต้องก่อให้เกิดผลในทางบวกแก่ตัวผู้เรียนทั้งด้านของการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญๆ ตลอดจนพัฒนาการของผู้เรียนแต่ละคน

เสริมศรี ไชยศรี^{๕๕} ได้กล่าวถึงการสอนเอาไว้ว่า มีทั้งส่วนที่เป็นงานศิลปะและส่วนที่เป็นงานวิทยาศาสตร์ ซึ่งมีขั้นตอนมี วิธีการที่สามารถทำให้เป็นที่เข้าใจได้ และทำให้เกิดขึ้นซ้ำในผู้อื่นได้อย่างมีระบบ ดังนั้นพอสรุปได้ว่า การสอน หมายถึง การช่วยเหลือให้นักเรียนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมโดยการที่ผู้สอนนำเอาประสบการณ์ความรู้ เจตคติ แนวทักษะต่าง ๆ มาถ่ายทอดและฝึกให้ผู้เรียนคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น

วิรัตน์ ไวยกุล^{๕๖} ได้กล่าวถึงองค์ประกอบที่มีผลต่อประสิทธิภาพการสอนของครู ดังนี้

๑) ความยืดหยุ่น คือครูต้องได้รับการฝึกฝน ให้มีสมรรถภาพในการใช้วิธีการต่างๆ และสามารถนำไปใช้ได้ดีในสภาพเหตุการณ์ที่ต่างกัน เวลาต่างกัน และนักเรียนที่แตกต่างกัน

๒) ความกระตือรือร้น และเป็นมิตรของครู เพราะสัมฤทธิ์ผลของนักเรียนที่เพิ่มขึ้นอย่างมากเชื่อมโยงกับครูที่มีความกระตือรือร้นและเป็นมิตรสูงกว่า

๓) การจัดการดูแลชั้นเรียนหมายถึงการใช้วิธีการต่างๆหลายอย่าง เพื่อช่วยให้เกิดความสะดวกในการสอนใช้เวลาเรียนได้มากที่สุด รักษาบรรยากาศที่มีความพึงพอใจ ป้องกันพฤติกรรมการก่อกวนต่าง ๆ และจัดการกับปรัชญาทางวินัย

๔) ความรู้ในเนื้อหาวิชา การจัดลำดับ และการนำเสนอที่ชัดเจน

^{๕๓}วิณา วัธมะวิษณุ, กลวิธีการเรียนและการสอนในโรงเรียนประถมศึกษา, (ภาควิชาประถมศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๐), หน้า ๕.

^{๕๔}กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, วิสัยทัศน์ทางการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร:คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๓๕), หน้า ๗.

^{๕๕}เสริมศรี ไชยศรี, พื้นฐานการสอน, (เชียงใหม่ : ลานนาการพิมพ์, ๒๕๓๕), หน้า ๑.

^{๕๖}วิรัตน์ ไวยกุล, หลักการเรียนรู้ของเด็กประถมศึกษา, (เอกสารประกอบการสอนกระบวนการวิชา ๐๕๒-๓๓๑ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๗), หน้า ๔-๕.

รุ่ง แก้วแดง^{๕๖} ได้เสนอกระบวนการสอนของครูยุคใหม่ ๑๐ ขั้นตอน สรุปได้ดังนี้

๑) ศึกษารวบรวมข้อมูลของผู้เรียนเป็นรายบุคคล เพื่อพัฒนาการเด็ก ดูข้อมูลภูมิหลังพื้นความรู้ความสามารถทางการเรียนและความต้องการของผู้เรียน

๒) วิเคราะห์เพื่อค้นหา ศักยภาพของผู้เรียน เพื่อดูว่าเด็กมีศักยภาพทางปัญญาด้านไหนมากน้อยเท่าใด ซึ่งจะช่วยพัฒนาเด็กตามศักยภาพ

๓) ร่วมกับผู้เรียนในการสร้างวิสัยทัศน์ คือ การที่ครูกระตุ้นความต้องการของผู้เรียนโดยช่วยเด็กสร้างความฝันว่าเขาควรจะไปให้ไกลที่สุดได้เท่าไร เพื่อที่จะสร้างพลัง และแรงจูงใจ

๔) ร่วมวางแผนการเรียน การเรียนเป็นสิทธิและความรับผิดชอบของผู้เรียน ดังนั้นเพื่อให้เด็กได้พัฒนาได้อย่างเต็มที่และไม่ต้องพึ่งครูตลอดเวลา การวางแผนการเรียนเป็นหน้าที่รับผิดชอบของผู้เรียน หน้าที่ของครูก็คือ เป็นผู้ร่วมวางแผน เป็นผู้ให้คำแนะนำในฐานะผู้มี ความรู้ความเชี่ยวชาญ และมีประสบการณ์มากกว่า

๕) แนะนำช่วยเหลือเรื่องการเรียน เป็นขั้นตอนที่จะเข้ามาทดแทนขั้นตอนการสอนเดิม แทนที่ครูจะบอกเนื้อหาให้แบบเดิม เป็นแนะนำเนื้อหาบางส่วนและวิธีการเรียน ให้กับ ผู้เรียน

๖) สรรหาและสนับสนุนสื่ออุปกรณ์ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเรียนด้วยตนเองได้ ครู จึงต้องมีบทบาทสำคัญ ในการเป็นผู้สนับสนุนสรรหาสื่อ และอุปกรณ์ต่างๆ รวมทั้งจัดหา เทคโนโลยีทางการศึกษาที่ใช้ประกอบการเรียน

๗) ให้ผู้เรียนสร้างความรู้เอง ถือเป็นขั้นตอนที่สำคัญที่สุด เพื่อให้ผู้เรียนมีการ เรียนรู้ด้วยตนเอง ดังนั้นครูจะต้องจัดบรรยากาศ สิ่งแวดล้อม และสิ่งอำนวยความสะดวกให้ ผู้เรียนสามารถเรียนด้วยตนเองตามความถนัดของผู้เรียน อาจเรียนคนเดียวหรือเป็นกลุ่มเล็กๆ โดย ให้โอกาสและเวลาแก่ผู้เรียนอย่างเต็มที่ ครูจะทำหน้าที่เพียงสังเกตอยู่ห่าง ๆ จะช่วยเหลือเมื่อจำเป็น

๘) เสริมพลังและสร้างกำลังใจคือ การที่ครูอธิบายหรือแนะนำ เพื่อกระตุ้นให้ นักเรียน มีความตั้งใจ มีกำลังใจที่จะเรียนต่อไปจนบรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้ด้วยตนเอง

๙) ร่วมการประเมินผล ครูจะไม่วัดผลฝ่ายเดียวแบบเดิม แต่จะเป็นผู้ให้คำแนะนำ เรื่องการวัดและประเมินผล โดยให้ผู้เรียนเป็นผู้ประเมินผลการเรียนด้วยตนเอง ว่าสามารถเรียนได้ สอดคล้องกับเป้าหมายที่ตั้งไว้ในแผนเพียงใด

^{๕๖} รุ่ง แก้วแดง, ปฏิวัติการศึกษาไทย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๔๑), หน้า ๑๔๐

๑๐) เก็บรวบรวมข้อมูล ข้อมูลที่ได้จากการประเมินผลจะเป็นข้อมูลย้อนกลับ เพื่อให้ผู้เรียนนำไปใช้ในการปรับปรุงแก้ไขการเรียนต่อไป

กิตติ รัตนราช^{๕๔} วิธีการสอนที่นิยมใช้กันใน ปัจจุบัน มีจำนวน ๑๗วิธี โดยมี รายละเอียดดังนี้คือ

- ๑) วิธีการสอนโดยใช้การบรรยาย
- ๒) วิธีการสอนโดยใช้การสาธิต
- ๓) วิธีการสอนโดยใช้การทดลอง
- ๔) วิธีการสอนโดยใช้การนิรนัย
- ๕) วิธีการสอนโดยใช้การอุปนัย
- ๖) วิธีการสอนโดยใช้การไปทัศนศึกษา
- ๗) วิธีการสอนโดยใช้การอภิปรายกลุ่มย่อย
- ๘) วิธีการสอนโดยใช้การแสดงละคร
- ๙) วิธีการสอนโดยใช้การแสดงบทบาทสมมติ
- ๑๐) วิธีการสอนโดยใช้กรณีตัวอย่าง
- ๑๑) วิธีการสอนโดยใช้เกม
- ๑๒) วิธีการสอนโดยใช้สถานการณ์จำลอง
- ๑๓) วิธีการสอนโดยใช้ศูนย์การเรียนรู้
- ๑๔) วิธีการสอนโดยใช้บทเรียนแบบโปรแกรม
- ๑๕) วิธีการสอนโดยใช้โครงงานหรือโครงการ
- ๑๖) วิธีการสอนแบบ M-I-A-P
- ๑๗) วิธีการสอนโดยใช้สื่อ

สรุปได้ว่า วิธีสอน คือ ขั้นตอนให้ผู้สอนดำเนินการให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ด้วย วิธีการต่างๆ ที่แตกต่างกันไปตามองค์ประกอบและขั้นตอนสำคัญอันเป็นลักษณะเด่นหรือลักษณะ เฉพาะที่ขาดไม่ได้ของวิธีนั้นๆ เช่น วิธีสอนโดยใช้การบรรยาย องค์ประกอบสำคัญของการบรรยาย คือ เนื้อหาสาระที่จะบรรยาย และการบรรยาย และขั้นตอนสำคัญคือ การเตรียมเนื้อหาสาระ การบรรยาย (พูด บอก เล่า อธิบาย) และการประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนที่เกิดจากการบรรยาย ดังนั้นไม่ว่าผู้สอนจะเลือกใช้วิธีการสอนแบบใดก็แล้วแต่ จำเป็นจะต้องทำ

^{๕๔}กิตติ รัตนราช, “วิธีการสอน”, (กรุงเทพมหานคร: โรงเรียนเทคโนโลยีสยาม, ๒๕๕๐), หน้า ๓.

ความเข้าใจ วางแผนให้เข้าใจอย่างถ่องแท้ก่อน เพื่อให้การใช้วิธีการสอนที่เตรียมไว้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่หวังไว้

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนการสอนธรรมศึกษา

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ มุ่งเจาะจงศึกษาทัศนคติและความคาดหวังของครูและนักเรียน ที่มีต่อพระภิกษุผู้สอนธรรมศึกษา ฉะนั้นในหัวข้อนี้ ผู้วิจัยจึงได้แบ่งการศึกษาออกเป็น ๒ ตอน ดังนี้

๒.๓.๑ ความเป็นมาของการเรียนการสอนธรรมศึกษา

การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมหรือที่เรียกกันว่า “นักธรรม” เกิดขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๕ ตามพระดำริของ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ซึ่งเป็นการศึกษาพระธรรมวินัยในภาษาไทย สำหรับพระภิกษุสามเณรวัดบวรนิเวศวิหารเป็นครั้งแรก ต่อมา พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหลวงชินวราลงกรณ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม ทรงพิจารณาเห็นว่า การศึกษานักธรรมไม่ได้เป็นประโยชน์ต่อภิกษุสามเณรเท่านั้น แม้ผู้ที่ยังครองฆราวาสวิสัยก็จะได้รับประโยชน์จากการศึกษานักธรรมด้วย โดยเฉพาะสำหรับนักเรียน นักศึกษา ทั้งข้าราชการครู จึงทรงตั้งหลักสูตรนักธรรมสำหรับฆราวาสขึ้น เรียกว่า “ธรรมศึกษา” มีครบทั้ง ๓ ชั้น คือ ธรรมศึกษาชั้นตรี โท และเอก ซึ่งมีเนื้อหาเช่นเดียวกับหลักสูตรนักธรรมของภิกษุสามเณร เว้นแต่วินัยบัญญัติที่ทรงกำหนดใช้เบญจศีลเบญจธรรม และอุโบสถศีลแทน ได้เปิดสอบธรรมศึกษาชั้นตรีเป็นครั้งแรก เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๒ และเปิดสอบครบทุกชั้นในเวลาต่อมา มีฆราวาสทั้งหญิง และชายเข้าสอบเป็นจำนวนมาก นับเป็นการส่งเสริมการศึกษาพระพุทธศาสนาให้กว้างขวางยิ่งขึ้น^{๕๕}

ปัจจุบัน มีผู้ให้ความสนใจในการเรียนธรรมศึกษามากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นเด็ก เยาวชน นิสิต นักศึกษา ข้าราชการพนักงานของรัฐ และเอกชน ทั้งใน และต่างประเทศ ซึ่งเป็นนิมิตหมายที่ดีของการเผยแผ่พุทธธรรมผ่านธรรมศึกษา การเรียนจะบังเกิดผลต่อเมื่อมีการนำหลักธรรม และความรู้ไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันให้ได้ ซึ่งเป็นเป้าหมายสูงสุด รวมทั้งนักเรียนธรรมศึกษายังได้ชื่อว่าเป็นบุคคลที่เป็นผู้รับ และสืบสานมรดกแห่งหลักธรรมทางพุทธศาสนา จึงควรพิจารณาตนเองว่ามีความรู้ในเรื่องราวที่เกี่ยวกับพุทธศาสนามากน้อยเพียงใด การเรียนธรรมศึกษาจะทำให้เรามีความเป็นชาวพุทธที่สมบูรณ์ขึ้นทั้งกาย และใจ ซึ่งจะเป็นส่วนหนึ่งในการช่วยขัดเกลาผู้คนให้เห็นความสำคัญในการทำมาหากิน เพื่อสร้างบ้าน เมืองของเราให้เป็นสังคมสันติและแสวงหาคุณธรรม

^{๕๕} สำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวง, เรื่องสอบธรรมสนามหลวงแผนกธรรมพ.ศ. ๒๕๔๔, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๔), หน้า ๑๕๓.

ต่อไป เมื่อชาวพุทธทุกคนมีโอกาสได้ศึกษาจะทำให้ความสับสนวุ่นวายของสังคม อย่างเช่นปัจจุบันนี้ลดน้อยลง^{๖๐}

จากการรายงานข่าวของหนังสือพิมพ์^{๖๑} ฉบับหนึ่งได้ลงไว้ว่า มรดกที่บรรพบุรุษมอบไว้ให้กับปวงชนชาวไทย นอกจากความเป็นเอกราชและผืนแผ่นดินไทยแห่งนี้แล้ว มรดกทางศิลปวัฒนธรรม รวมทั้งการสืบสานพระพุทธศาสนายังเป็นสิ่งสำคัญอีกอย่างหนึ่งที่หลอมรวม ชาวไทยให้มีเอกลักษณ์และความงดงามของวิถีชีวิตอย่างเช่นทุกวันนี้ หลายคนอาจมองว่าพระพุทธศาสนามีความสำคัญลดน้อยเรื่อยๆ ไรก็ตาม ยังคงมีหลายหน่วยงานที่เห็นตระหนักถึงความสำคัญ และร่วมด้วยช่วยกันปลูกฝังการสืบสานพระพุทธศาสนาให้กับอนาคตของชาติไทยในหลากหลายรูปแบบ อย่างที่ผ่านมาทาง มหาเถรสมาคม แม่กองธรรมสนามหลวง และสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ได้จัดกิจกรรม “สอบธรรมศึกษา...สร้างความคิดเพื่อพ่อหลวง” ขึ้น ทั้งนี้ ผลที่ออกมาก็เป็นที่น่าชื่นใจ ที่กิจกรรมนี้ได้รับความสนใจมีผู้เข้าร่วมสอบถึง ๑,๘๓๓,๐๑๖ คน และที่สำคัญในจำนวนนี้ ร้อยละ ๕๐ เป็นเยาวชน นักเรียน

การจัดสอบธรรมศึกษา..สร้างความคิดเพื่อพ่อหลวง จึงถือเป็นกิจกรรมที่ดีและมีประโยชน์ต่อสังคมเพราะสามารถนำความรู้ทางพระพุทธศาสนาไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันเพื่อให้ประสบ ความสำเร็จทั้งในหน้าที่การงานและการเรียนได้ โดยวิชาที่สอบในระดับชั้นธรรมศึกษา ตรี โท เอก ได้แก่ เรียงความ กระวีกรรม วิชาธรรมวิภาค วิชาพุทธประวัติ และวิชาวินัย

ความรู้เหล่านี้จึงมีประโยชน์ต่ออนาคตของชาติ เพราะนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ และพระพุทธศาสนาจะช่วยชักนำชาวให้ชาวสะอาดทรบนานเท่านั้น

ถึงแม้ ในหลักสูตรปัจจุบัน แม่กองธรรมสนามหลวง จะเน้นเพื่อให้ผู้ศึกษาได้มีความรู้พระธรรมวินัยระดับขั้นพื้นฐาน และเปลี่ยนรูปแบบการทำข้อสอบของธรรมศึกษาจากแบบอัตนัยเป็นปรนัยแล้วก็ตามที แต่หลักสูตรหาเปลี่ยนแปลงไปตามไม่ จึงเกิดปัญหาความเหลื่อมล้ำในการนำหลักสูตรไปสอน เพื่อพัฒนาบุคลากรทางศาสนาอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง ให้มีความรู้และทักษะในการถ่ายทอดหลักธรรมสู่การปฏิบัติได้ อย่างมีคุณภาพ และสนับสนุนให้บุคลากรทางศาสนาที่มีคุณภาพได้มีโอกาส เผยแผ่ศาสนาธรรมผ่านสื่อต่างๆ รวมทั้งเพิ่มประสิทธิภาพให้องค์กรทางศาสนาทำหน้าที่ตรวจสอบกำกับดูแลพฤติกรรม ของบุคลากรทางศาสนา อย่างเคร่งครัด

^{๖๐} สัมภาษณ์ พระพรหมมุนี, แม่กองธรรมสนามหลวง, ๑๖ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๐.

^{๖๑} หนังสือพิมพ์, โลกวันนี้. ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๒๔๑๓, ๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๒. : ๒.

พุทธทาสภิกขุ^{๖๒} ได้กล่าวไว้ว่า

๑. พุทธิศึกษา คือ ควรจัดเรื่องความรู้ สติปัญญา ความคิดที่มีเหตุผลอบรมปัญญา สามารถรู้เรื่องสำคัญที่สุดของชีวิต ตลอดจนรู้ว่าชีวิตเกิดมาทำไม จะเรียนหนังสือจะทำอะไรก็ต้องรู้

๒. จริยศึกษาต้องเป็นการทำลายความเห็นแก่ตัวแก่พวกพ้อง สรรวม มัชฌิมา รู้หน้าที่

๓. พลศึกษา พละ หรือกำลังมี ๒ ประการ

๑). กำลังทางวัตถุ (กาย) แข็งแรง มีอนามยัค

๒). กำลังวิญญาณ (จิต สมาธิ) สะอาดว่างไว้มั่นคงแล้ว นำกำลังกายทำสิ่งที่ถูกต้อง

๔. หัตถศึกษา หมายถึง การใช้มือ ทุกวิชาเทคนิคทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติ

ดังนั้น การศึกษาตามแนวพุทธศาสนา ก็คือ การเข้ามาเพื่อทำลายสัญชาตญาณอย่างสัตว์ให้สิ้นไป มีการประพฤติปฏิบัติถูกต้องดีงาม คือ การยกระดับจิตใจให้สูงขึ้น

พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต)^{๖๓} ได้กล่าวสรุปถึงจุดหมายแห่งการจัดการศึกษาไว้ว่า การจัดการศึกษามีหน้าที่พัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ นั่นคือการศึกษาต้องสร้างสังคมฐานความรู้ (Knowledge-based Society) หรือสังคมแห่งการเรียนรู้ (Learning Society) ขึ้นมาให้จงได้ มนุษย์ที่พัฒนาแล้วจะเป็นฐานสำหรับการพัฒนาทุกส่วนของประเทศ ซึ่งรวมทั้งเศรษฐกิจฐานความรู้ และเศรษฐกิจแบบพหุมีพหุกัน มนุษย์ที่พัฒนาแล้ว หมายถึงคนที่มีภาวนา ๔ ได้แก่ กายภาวนา สติภาวนา จิตภาวนา และปัญญาภาวนา เทียบได้กับจุดศดมภ์ของยูเนสโก การจัดการศึกษาที่จะพัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ต้องยึดหลักอริยฐานธรรม ๔ ประการ คือ ปัญญา สัจจะ จาคะ และสันติ

พระครูวินัยธรประจักษ์ จกฺกธมฺโม^{๖๔} ได้ให้ทัศนะไว้ว่า พระพุทธศาสนา เป็นกระบวนการทัศนการศึกษาตลอดชีวิต (Lifelong education) ของมนุษย์และเป็นกระบวนการทัศนในรูปของการจัดกระบวนการให้มีผลต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong learning) อันประกอบด้วย การดำเนินการตลอดชีวิตของมนุษย์ การจัดที่มีการวางแผนทำให้ได้รับความรู้ ทักษะ และเจตคติ อันจำเป็นต่อการเปลี่ยนแปลงในชีวิตซึ่งเกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา จนในที่สุดทำให้บุคคลได้พัฒนาตนเองอย่างเต็มศักยภาพ เป็นการเรียนรู้ที่เกิดจากแรงจูงใจของผู้เรียน ที่จะเรียนรู้ด้วยตนเอง ใช้แหล่งการเรียนรู้ทุก

^{๖๒} กัลยาณี ปฐมาพรเทพ, “การจัดการศึกษาไทยทัศนะของพุทธทาสภิกขุ”, สารพัฒนาหลักสูตร, ๒๕๓๗), หน้า ๕๒.

^{๖๓} พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **ทิศทางการศึกษาไทย**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๔๕.

^{๖๔} พระครูวินัยธรประจักษ์ จกฺกธมฺโม, **กระบวนการเรียนรู้แบบ “อริยสัจ ๔.” ของพระพุทธศาสนา** เป็นต้นแบบที่มุ่งผู้เรียนเป็นศูนย์กลางโดยแท้จริง, (สุรินทร์ : โรงพิมพ์ศิริรัตนโอพเชท, ๒๕๔๕), หน้า ๗๕.

ประเภท ทั้งแบบในระบบ (Formal) นอกกระบบ (non formal) และไม่เป็นทางการ หรือตามอัธยาศัย (informal) อย่างแท้จริง และสมบูรณ์ของการศึกษา

พระราชวรมุนี^๕ กล่าวไว้ว่า พระพุทธองค์ได้ทดสอบภิกษุบางรูป บางคณะว่าได้ประสบความสำเร็จหรือไม่อย่างไร จากการที่พระองค์ได้สอนธรรมะโดยภิกษุที่พระองค์จะทดสอบ นั้น ไปจำวัดในป่าช้าก่อนถ้าหากว่าภิกษุมีความกลัวก็แสดงว่ากิเลสยังไม่หมดไป ยังไม่สำเร็จตามมรรคผลที่มุ่งหวัง การทดสอบตามแนวของพระองค์ พอสรุปได้ดังนี้คือ

๑. การทดสอบด้านปริยัติธรรม ได้แก่ การมุ่งให้เกิดการจดจำและเข้าใจว่าผู้ที่ได้รับการปลูกฝังอบรมแล้วมีความคิดเห็นถูกต้องตามความเป็นจริงเพียงใด

๒. การทดสอบทางด้านปฏิบัติ การวัดผลตามแนวทางพระพุทธศาสนานี้จะไม่เพียงแต่ทางด้านการจดจำ การเป็นพหูสูตรเท่านั้น แต่จะมุ่งไปทางการปฏิบัติด้วย

๓. ทดสอบวัดผลเกี่ยวกับฉาน เป็นเรื่องเกี่ยวกับการบำเพ็ญหรือทำสมาธิจนบรรลุฉาน ส่งผลให้ผู้ปฏิบัติมีจิตใจที่สงบเย็น

พระเทพเวที(ประยุทธ์ ปยุตฺโต)^๖ ได้แสดงทัศนะไว้ว่า การศึกษาพระปริยัติธรรมในปัจจุบัน ยังไม่เพียงพอที่จะเตรียมบุคคลในพระศาสนาให้มีความพร้อมที่จะรักษาพระศาสนาไว้ได้ หลักสูตรที่มีอยู่ก็มีขอบเขตคับแคบและจำกัดอย่างเดียว เพราะฉะนั้น จะต้องมีการปรับปรุงคุณภาพปรับปรุงเนื้อหา ปรับปรุงหลักสูตรให้ทันต่อสภาวการณ์ เพื่อให้พระสงฆ์มีความรู้เท่าทันต่อสภาพปัจจุบัน และสามารถที่จะนำความรู้ทางพระศาสนามาประยุกต์ใช้ในการเผยแผ่ให้คนในสมัยปัจจุบันนี้เข้าใจมองเห็นคุณค่า และใช้ให้เป็นประโยชน์ได้ และในแง่ขอบเขตของการศึกษานอกจากปรับปรุงเนื้อหาของวิชาแล้ว จะต้องขยายขอบเขตวิชาให้กว้างออกไปอีก เพราะการศึกษาศาสนานั้น จะศึกษาเฉพาะตัวศาสนาเพียงอย่างเดียวไม่ได้ จำเป็นต้องอาศัยหลักวิชาการอื่นๆ เช่น อักษรศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และประวัติศาสตร์ เป็นต้น ซึ่งจะเป็นบูรพภาคของผู้ที่จะศึกษาธรรมชั้นสูงต่อไป

^๕พระราชวรมุนี (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), การศึกษาของคณะสงฆ์: ปัญหาที่รอทางออก, (กรุงเทพ ฯ : มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๒๕), หน้า ๖๗.

^๖พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตฺโต),ทิศทางการศึกษาของคณะสงฆ์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๑), หน้า ๒๗ - ๓๒.

๒.๓.๒ กระบวนการเรียนการสอนธรรมศึกษาในโรงเรียน

๑. การเรียนการสอน

การเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม ครูผู้สอนส่วนใหญ่ไม่มีความรู้เกี่ยวกับเทคนิคการสอน และการใช้สื่อการสอนสมัยใหม่ ส่วนมากสอนด้วยวิธีอธิบายให้จดจำคำรา และหนังสือเรียนเน้นการจำมากกว่าความเข้าใจ และประเมินผลจากความเข้าใจของนักเรียน ด้วยวิธีถามตอบปัญหา มีทั้งแบบปรนัยและแบบอัตนัย โดยนิยมแบบสนามหลวงเป็นหลัก คือ ข้อสอบแบบปรนัย

๒. ระยะเวลา

เนื่องจาก การกำหนดเวลาการสอนของแต่ละโรงเรียนไม่เหมือนกัน โดยส่วนมากแล้ว จะขึ้นอยู่กับทางสำนักศาสนศึกษา จะกำหนดเอาไว้ให้มีการเรียนการสอน แล้วแต่ความเหมาะสม แต่ในโรงเรียนที่ข้าพเจ้าทำการสอนอยู่ มีการกำหนดเวลาในการเรียนการสอน ออกเป็น ๒ ช่วงเวลา คือ

๑) **ปกติ** สอนตามชั่วโมงเรียนวิชาสังคม หรือ วิชาพระพุทธศาสนาตามตารางเรียนที่ทางโรงเรียนจัดให้ และอีกเวลาหนึ่งก็คือ เวลา ๑๖.๓๐ น. ถึง ๑๘.๐๐ น. ทุกวันพฤหัสบดี-ศุกร์ (สัปดาห์ละ ๓ วัน) ซึ่งจะเริ่มตั้งแต่วันเข้าพรรษา ไปจนถึงวันสอบ ของทุกปี

๒) **พิเศษ** เวลา ๑๒.๓๐ น. ถึง ๑๕.๐๐ น. ทุกวันเสาร์-อาทิตย์ (สัปดาห์ละ ๒ วัน) ซึ่งจะ เริ่มตั้งแต่วันออกพรรษา ไปจนถึงวันสอบ ของทุกปีและยังมีอีกบางโรงเรียน มีการกำหนดเวลา ตามตารางการเรียนการสอนที่ทางสำนักศาสนศึกษากำหนดไว้ โดยในโรงเรียนหนึ่ง จะสอนสัปดาห์ละ ๑ วัน หรือชั้นละ ๒ ชั่วโมงต่อสัปดาห์ ซึ่งมีการเรียนการสอนต่อชั้นเรียน ประมาณ ๒๐ - ๒๔ สัปดาห์ หรือ ๔๐ - ๔๘ ชั่วโมงต่อปีการศึกษาหนึ่ง

๓. กำหนดการสอบ

การสอบธรรมศึกษานั้น ขึ้นอยู่กับแม่กองธรรมสนามหลวง เป็นผู้กำหนด ซึ่งยังไม่มีกำหนดเวลาที่แน่นอน เนื่องจากต้องรอดูความเหมาะสมว่า ไม่ให้ตรงกับ วันสำคัญ แต่จะมีการสอบหลังจากออกพรรษาไปแล้ว และจะตรงกับเดือนพฤศจิกายน ของทุกปี

๔. การวัดและการประเมิน

๑) **การออกข้อสอบ** แม่กองธรรมสนามหลวงรวบรวมข้อสอบจากคณะกรรมการหลายรูป โดยมีคณะกรรมการพิเศษตรวจคัดเลือกอีกชั้นหนึ่ง ลักษณะปัญหาที่ออกข้อสอบ จะถามความจำ ความเข้าใจ ความคิดเห็น และการวิจารณ์ผสมผสานกันไป ข้อสอบทั้งหมดเป็นปรนัย ยกเว้นวิชาเรียงความแก้กระทู้ธรรมที่ให้เขียน

๒) การตรวจ คณะกรรมการที่จะทำการตรวจข้อสอบ เป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่อาราธนามาจากทั่วประเทศ โดยทำการตรวจในกรุงเทพฯ วิธีการตรวจใช้กรรมการ ๒ รูป ร่วมกันพิจารณา รูปแรกตรวจแล้วให้คะแนนเท่าใด เขียนตัวเลขไว้ที่หน้าข้อสอบแต่ละข้อทุกข้อ และรวมคะแนนไว้บนหัวกระดาษด้านขวามือ ลงชื่อกำกับไว้ที่หัวกระดาษด้านซ้ายมือ ต่อจากนั้นกรรมการรูปที่ ๒ จะตรวจซ้ำอีกครั้ง ถ้าไม่เห็นด้วยก็แก้ไขเปลี่ยนแปลงได้ ถ้าเห็นด้วยก็ลงชื่อกำกับไว้ที่หัวกระดาษด้านซ้ายมือเช่นเดียวกัน

๓) การให้คะแนน ข้อสอบทั้งหมดมี ๔ วิชา คะแนนเต็มวิชาละ ๑๐๐ คะแนน คะแนนเต็มรวมทุกวิชา ๔๐๐ คะแนน ผู้สอบจะต้องเข้าสอบทุกวิชา จะขาดวิชาใดวิชาหนึ่งไม่ได้ และวิชาที่สอบนั้นต้องไม่ต่ำกว่า ๒๐๐ คะแนน ถือว่าสอบได้ แต่หากมีวิชาใดวิชาหนึ่งคะแนนต่ำกว่า ๒๕ คะแนน แม้จะรวมครบทุกวิชาได้เกินกว่าเกณฑ์ที่กำหนดก็ถือว่าสอบตก

จากการศึกษาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับทัศนคติและความคาดหวังของครูและนักเรียนที่มีต่อพระภิกษุผู้สอนธรรมศึกษา สรุปได้ว่า พระภิกษุเป็นผู้ที่บุคคลทั่วไปคาดหวังว่าจะเป็นผู้ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมให้เกิดขึ้นกับเยาวชน เพราะฉะนั้นพระภิกษุผู้สอนจะต้องเป็นผู้ที่มีความพร้อมทั้งทางด้านบุคลิกภาพ ดูแล้วน่าศรัทธาเลื่อมใส มีการจัดเตรียมการสอนที่ดี สามารถดำเนินการสอน มีการวัดผลและประเมินผล สามารถใช้สื่อและวัสดุอุปกรณ์ในการสอนได้อย่างเหมาะสม มีการสร้างบรรยากาศในห้องเรียน ให้เกิดบรรยากาศการเรียนรู้ และสามารถใช่วิธีการสอนที่เหมาะสม ถ้าหากว่าพระภิกษุผู้สอนธรรมศึกษามีครบทั้งหมดที่กล่าวมาแล้วนี้ เชื่อได้เลยว่าการเรียนการสอนธรรมศึกษาจะประสบความสำเร็จ และเป็นประโยชน์มากต่อสังคม และประเทศชาติต่อไป

๒.๔ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๔.๑ งานวิจัยในประเทศ

ว่าที่ร้อยตรี ประพนธ์ ชูจำปา^{๒๖} ได้ทำการวิจัย เรื่อง “ปัจจัยที่ส่งผลต่อเจตคติต่อการเรียนในหลักสูตร ธรรมศึกษาของนักเรียน โรงเรียนพระปริยัติธรรม วัดพระธรรมกาย อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี” โดยมีจุดมุ่งหมาย เพื่อศึกษาปัจจัยที่ ส่งผลต่อเจตคติต่อการเรียนในหลักสูตรธรรมศึกษาของนักเรียน โดยจำแนกปัจจัยที่ศึกษาเป็น ๓ ด้าน คือ ๑)ปัจจัยด้านส่วนตัว ได้แก่ อายุ ระดับชั้น แรงจูงใจใน การสมัครเรียนในหลักสูตรธรรมศึกษา นิสัยทางการเรียน และ ความศรัทธาในพระพุทธศาสนา ๒)ปัจจัยด้านครอบครัว ได้แก่ สัมพันธภาพระหว่างนักเรียนกับผู้ปกครอง และการส่งเสริม นักเรียนในความเป็นพุทธมามกะของผู้ปกครอง และ ๓)ปัจจัย ด้านสภาพแวดล้อมทางการเรียน ได้แก่ ลักษณะทางกายภาพ ภายในวัด ลักษณะทางกายภาพภายในโรงเรียน และการเรียนแบบพระสงฆ์ที่ตนศรัทธา

จากผลการวิจัยพบว่า นักเรียน ธรรมศึกษาชั้นตรี โทและเอก ปีการศึกษา ๒๕๕๑ โรงเรียนพระปริยัติธรรม วัดพระธรรมกาย มีศรัทธาในพระรัตนตรัย เห็นคุณค่าประโยชน์ของการเรียนในหลักสูตรธรรมศึกษา มีความ ตั้งใจ และขยันหมั่นเพียรในการเรียน จะนำหลักธรรมไปใช้ในชีวิตรประจำวัน และเผยแผ่ความรู้ทางพระพุทธศาสนาให้ผู้อื่น ซึ่งน่าจะเป็นผลมาจากการที่นักเรียนมีเจตคติทางบวกต่อการ เรียนในหลักสูตรธรรมศึกษา

ปัจจัยที่ส่งผลต่อเจตคติต่อการเรียนในหลักสูตรธรรมศึกษาของนักเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ แสดงว่า นักเรียนที่มีแรงจูงใจ ในการสมัครเรียนในหลักสูตรธรรมศึกษามาก มีเจตคติ ทางบวกต่อการเรียนในหลักสูตรธรรมศึกษา ทั้งนี้ เพราะการที่ นักเรียนมีความตั้งใจ กระตือรือร้น และมีความปรารถนาที่จะ เรียนในหลักสูตรธรรมศึกษา เพื่อเพิ่มพูนความรู้ทางด้าน พระพุทธศาสนา และสั่งสมบุญบารมี ประกอบกับการได้รับ ข้อมูลข่าวประชาสัมพันธ์ การชักชวนจากเพื่อน ความเลื่อมใสศรัทธาในพระอาจารย์ผู้สอน เกี่ยวกับสถิติ นักเรียนที่สอบผ่านหลักสูตรธรรมศึกษาแล้วจะได้รับใบประกาศนียบัตรไว้เป็นหลักฐาน จึงทำให้นักเรียนมีเจตคติทางบวกต่อการเรียนในหลักสูตรธรรมศึกษา

^{๒๖}ว่าที่ร้อยตรี ประพนธ์ ชูจำปา, “ปัจจัยที่ส่งผลต่อเจตคติต่อการเรียนในหลักสูตร ธรรมศึกษาของนักเรียน โรงเรียนพระปริยัติธรรม วัดพระธรรมกาย อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๒), หน้า ๓๒.

ทวี บุญมี^{๒๔} ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่” โดยศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างคือ ครูสอน เจ้าอาวาส และนักเรียน จำนวน ๓๒๐ คน เครื่องมือที่ใช้วิจัยคือการวิเคราะห์เอกสาร แจกแบบสอบถามความคิดเห็น สัมภาษณ์และการเขาไปสังเกตการณ์การเรียนการสอนแบบไม่มีส่วนรวม ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

๑.ครูและนักเรียน พระปริยัติธรรม แผนกธรรมสวนใหญ่ ยังไม่ทราบวัตถุประสงค์ของหลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกธรรมอย่างชัดเจน นักเรียนสวนใหญ่ต้องการให้มีการปรับปรุงหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพสังคมปัจจุบัน

๒.การเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม ครูสวนใหญ่ไม่ได้แจ้งวัตถุประสงค์การเรียนการสอนให้นักเรียนทราบ ครูมักจะใช้วิธีการบรรยายในการสอนเป็นหลักและมักใช้กระดานดำและชอล์คเป็นอุปกรณ์การสอน เจ้าอาวาสเห็นว่านักเรียนขาดความสามารถในศานปฏิบัติ

๓.ผลการเรียนการสอน พระปริยัติธรรมแผนกธรรมยังไม่เป็นที่น่าพอใจ รวมทั้งใบประกาศนียบัตร ยังไม่เป็นที่ยอมรับของสังคมภายนอก

๔.ครูสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม ยังไม่ได้รับการสนับสนุนจากคณะสงฆ์และทางราชการอย่างพอเพียง

๕. การร่วมมือกันระหว่างวัดและโรงเรียน ในการจัดหาแหล่งความรู้ยังไม่พอ เช่น หนังสือเพื่อศึกษาคนควมมีน้อยมาก

พระมหาสุข สุวีโร^{๒๕} ศึกษาวิจัยเรื่อง “ความสนใจต่อการศึกษาพระปริยัติธรรมของพระสงฆ์” พบว่า สาเหตุการศึกษาพระปริยัติธรรมไม่ได้มีการปรับปรุงนั้น เพราะพระเถระผู้รับผิดชอบคณะสงฆ์มีความคิดเห็นว่า การนำวิชาการสมัยใหม่เขามาศึกษาเล่าเรียนนั้น จะเป็นเหตุจูงใจทำให้ภิกษุสามเณรลาสิกขามากขึ้น เหมือนการอาศัยพระศาสนาเป็นทางผ่านเพื่อเลื่อนฐานะทางสังคมเป็นการเอาเปรียบชาวบ้าน มีผลกระทบตอสถาบันสงฆ์โดยส่วนรวมและถือว่าวิชาการสมัยใหม่เป็นดิรัจฉานวิชา เป็นวิชาที่พระพุทธเจ้าทรงติเตียน ขัดกับหลักการทางศาสนา และเห็นว่าภิกษุสามเณรที่ศึกษาวิชาการที่ทันสมัย มีอุปนิสัยคือค่าน ปกครองยาก และมีความเห็นขัดแย้งกับพระผู้ใหญ่ไม่เป็นผลดีต่อการปกครอง

^{๒๔}ทวี บุญมี, “การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต, (การศึกษานอกระบบ, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๔), หน้า ๑๒๑.

^{๒๕}พระมหาสุข สุวีโร, “ความสนใจต่อการศึกษาพระปริยัติธรรมของพระสงฆ์”, วิทยานิพนธ์สังคมวิทยาและมานุษยวิทยามหาบัณฑิต, (สาขาสังคมศึกษา, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๕), หน้า ๖.

จุไรรัตน แสนใจรักษ์^{๓๐} ศึกษาวิจัยเรื่อง “พัฒนาการการศึกษาของคณะสงฆ์ไทย” ได้แสดงทัศนะว่าหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรมมีวัตถุประสงค์หลักอยู่ที่การสืบต่อความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับคำสั่งคำสอนของพระพุทธองค์จากพระไตรปิฎก แต่มิได้มีเป้าหมายที่สนองตอบความต้องการของสังคม และความต้องการกำลังคนในการบริหารกิจการคณะสงฆ์เอง ในสภาพสังคมที่เติบโตซับซ้อนและเปลี่ยนแปลงคณะสงฆ์จำเป็นต้องอาศัยบุคคลผู้มีการศึกษามีความรู้ความสามารถในด้านการปกครอง การบริหารงาน และงานธุรการ แต่คณะสงฆ์ไม่มีกำลังคนที่เตรียมเพื่องานเหล่านี้ จึงต้องแต่งตั้งท่านที่จบด้านภาษาไปเป็นผู้ปกครอง ผู้บริหารและนักการจัดการ ซึ่งพระภิกษุเหล่านี้ไม่พร้อมสำหรับงานบริหารกิจการคณะสงฆ์

กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม^{๓๑} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษารูปแบบและแนวทางการพัฒนา การเรียนการสอนธรรมศึกษาในสังคมไทย” : ศึกษาสภาพความเป็นจริง และความคาดหวังของผู้เรียนธรรมศึกษาทุกระดับช่วงชั้น โดยมีวัตถุประสงค์ คือ (๑) ศึกษาสภาพความเป็นจริงและความคาดหวังของผู้เรียนธรรมศึกษาทุกระดับช่วงชั้น (๒) ศึกษาเปรียบเทียบสภาพความเป็นจริงและความคาดหวังของผู้เรียนธรรมศึกษาทุกระดับช่วงชั้น และ (๓) ศึกษาปัญหาและอุปสรรค การเรียน การสอนธรรมศึกษา และข้อเสนอแนะ

กลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลในการวิจัย ได้แก่ ผู้เรียนธรรมศึกษาชั้นตรี-โท-เอก จากสำนักเรียนในกรุงเทพมหานคร (ส่วนกลาง) และต่างจังหวัด (ส่วนภูมิภาค) ที่มีผลการสอบธรรมศึกษาในอันดับ ๑-๕ ของประเทศ รวมจำนวนทั้งสิ้น ๒,๖๗๐ คน ผลการวิจัยพบว่า (๑) การศึกษาความคิดเห็นของผู้เรียนธรรมศึกษา ทุกระดับช่วงชั้น ตามสภาพความเป็นจริงและความคาดหวังในภาพรวม ทุกด้านมีความเห็นว่า การจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาอยู่ในระดับ ปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านแล้ว พบว่า การเรียนการสอนธรรมศึกษา ด้านหลักสูตรการเรียนการสอน อยู่ในระดับปานกลางเป็นอันดับแรก รองลงมาคือ ด้านวิธีการเรียนการสอน ด้านกระบวนการเรียนการสอน และอันดับสุดท้ายคือ ด้านการวัดผลและการประเมินผล (๒) การทดสอบ สมมติฐานโดยการเปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้เรียนธรรมศึกษาทุกระดับ ช่วงชั้น ตามสภาพความเป็นจริงและความคาดหวัง พบว่า ความคิดเห็น ตามสภาพความเป็นจริงและความคาดหวังในภาพรวมมีความแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๐๑ (๑) ศึกษาปัญหา อุปสรรค และ ข้อเสนอแนะความ

^{๓๐}จุไรรัตน แสนใจรักษ์, “พัฒนาการการศึกษาของคณะสงฆ์ไทย” วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (คณะศิลปศาสตร์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๑), หน้า ๑๘๗.

^{๓๑}กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม “การศึกษารูปแบบและแนวทางการพัฒนาการเรียนการสอนธรรมศึกษาในสังคม ไทย : ศึกษาสภาพความเป็นจริงและความคาดหวัง ของผู้เรียนธรรมศึกษาทุกระดับช่วงชั้น” รายงานการวิจัย,(กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม),หน้า ๑-๒.

คิดเห็นของการจัดการเรียนธรรมศึกษาด้านหลักสูตร ด้านกระบวนการเรียนการสอน และด้านการวัดและประเมินผล พบว่า ผู้เรียนธรรมศึกษาทุกช่วงชั้น ได้ให้ความคิดเห็นภาพรวมของปัญหาอุปสรรค เกี่ยวกับการเรียนการสอนธรรมศึกษา พบปัญหามีความคล้ายคลึงกัน คือ ๑) งบประมาณไม่เพียงพอ ๒) ขาดบุคลากรที่มีความรู้เฉพาะด้าน ๓) ขาดความร่วมมือระหว่างโรงเรียนและชุมชน ๔) ขาดการประสานงาน และประชาสัมพันธ์ ซึ่งได้ให้ข้อเสนอแนะในการเรียนการสอนธรรมศึกษา ในภาพรวม ดังนี้ ๑) ควรมีการประชาสัมพันธ์ให้กลุ่มเป้าหมายเห็นประโยชน์ ของการเรียนธรรมศึกษา ๒) ขอความร่วมมือจากทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐ และภาคเอกชนให้การสนับสนุนส่งเสริมการจัดการเรียนธรรมศึกษา เป็นรูปธรรมและเน้นประสิทธิภาพของการจัดการ ๓) ควรจัดอบรมเพื่อพัฒนาบุคลากรที่เกี่ยวข้อง ควรเน้นคุณภาพของการจัดการเรียนการสอน ธรรมศึกษา และควรจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับการนำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน

บุญเลิศ จิรภัทร์^{๒๒} ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง "การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมผู้เรียนโดยผ่านกระบวนการเรียนการสอนธรรมศึกษาชั้นตรี-โท-เอกในสถานศึกษา" เป็นการวิจัย คุณภาพที่ศึกษาค้นคว้าจากเอกสารเพื่อใช้เป็นข้อมูลในการจัดทำเครื่องมือ แบบสัมภาษณ์ ในการจัดเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ผู้บริหารสถานศึกษา ๖ คน พระเถระผู้บริหารหลักสูตรธรรมศึกษา ๓ ท่าน ครูพระผู้สอน ๒๓ รูป ครู ๘ คน และนักเรียน ๕๔ คน รวมทั้งสิ้น ๑๓๔ รูป/คน จากโรงเรียน ๖ แห่งในกรุงเทพฯ และปริมณฑลที่จัดการเรียนหลักสูตรธรรมศึกษาแก่ ผู้เรียน เพื่อจัดเก็บข้อมูลกระบวนการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมผู้เรียน ได้แก่ การแต่งกระทุ้ธรรม การเรียนการสอนหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า พุทธประวัติ สาวกประวัติ ศาสนพิธี ศีล กรรมบถ ความรู้ความเข้าใจ หลักธรรมของผู้เรียน ได้แก่ การนำหลักธรรมมาใช้ในการอยู่ร่วมกับเพื่อน การนำหลักธรรมมาใช้ในการเป็นลูกที่ดีของพ่อแม่ เป็นศิษย์ที่ดีของครู และ ผู้มีพระคุณ การนำหลักธรรมมาใช้ในการพัฒนาตนเองให้มีความรับผิดชอบ ในการทำงานจนสำเร็จตามมอบหมายและตามเป้าหมายจนสำเร็จ ความเชื่อ ความศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา ต่อพระพุทธเจ้า ต่อหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า ต่อพุทธสาวก พระสงฆ์ และการทำบุญในพุทธศาสนา และ ความประพฤติปฏิบัติตนต่อเพื่อน ต่อพ่อแม่ ต่อครู และต่อตนเองในการเรียน และการทำงานในชีวิตประจำวัน

^{๒๒}บุญเลิศ จิรภัทร์, คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, “การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมผู้เรียน โดยผ่านกระบวนการเรียนการสอน ธรรมศึกษาชั้นตรี-โท-เอก ในสถานศึกษา”, งานวิจัยได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยประจำปี พ.ศ. ๒๕๔๕, (กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม ปีงบประมาณ ๒๕๔๕), หน้า ๒๔.

ผลการวิจัยพบว่า การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมผู้เรียนจากการเรียนการสอน ธรรมศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษามีนโยบายจัดการเรียนรู้ในหลักสูตร ธรรมศึกษาเพื่อพัฒนาผู้เรียนในด้านความรู้ในหลักธรรม การแต่งกระทุ์ธรรม พุทธประวัติ และศาสนพิธี เพื่อให้เกิดคุณธรรมจริยธรรมเพิ่มขึ้นในผู้เรียน ทั้งความรู้ในพระพุทธศาสนา หลักธรรม ศาสนพิธี ความประพฤติดีที่มีต่อครู พ่อแม่ เพื่อน และการเรียน การทำงานของผู้เรียนที่ผ่านการเรียนรู้ธรรมศึกษา จะมีพฤติกรรมที่ดีขึ้น แม้จะมีความจำในรายละเอียดไม่ชัดเจนครบถ้วน แต่สามารถนำมาปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้ดีเป็นที่พอใจของครูและพ่อแม่ ที่ผู้เรียนมีความประพฤติที่ดีขึ้น ขยันเรียน ขยันทำการบ้านมากขึ้น ทำงานทำกิจกรรมร่วมกับเพื่อนได้ดี แม้ระยะเวลาในการเรียนหลักสูตรธรรมศึกษา จะน้อยและครูพระสอนโดยวิธีบรรยาย และใช้สื่อกิจกรรมการสอนน้อย แต่ผู้เรียนก็สามารถรู้หลักธรรม และมีความรู้ด้านพุทธศาสนามากขึ้นกว่าการเรียนรู้ในวิชาพระพุทธศาสนา รวมทั้งผู้เรียนสามารถปฏิบัติตัวต่อพระสงฆ์ และการทำบุญ ทางพระพุทธศาสนาได้เหมาะสมมากขึ้น สถานศึกษาบางแห่งมีการจัดกิจกรรม และโครงการทางด้านคุณธรรมจริยธรรมเพื่อส่งเสริมและกระตุ้นผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนมีพฤติกรรมที่ดีขึ้น และเกิดการเรียนรู้ทางด้านคุณธรรมจริยธรรม เพิ่มเติมและต่อเนื่อง ทำให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ทางด้านหลักธรรม และนำมา ประพฤติปฏิบัติเพิ่มขึ้น ช่วยกระตุ้นพฤติกรรมผู้เรียนให้มีความประพฤติ ที่ต้องการ และสถานศึกษาบางแห่งมีการอบรมเพื่อขัดเกลาผู้เรียนที่มีพฤติกรรมไม่พึงประสงค์ ด้วยการช่วยกันอบรม และเข้าค่ายอบรมขัดเกลา เพิ่มเติมอย่างต่อเนื่องจนผู้เรียนเกิดสำนึกและไม่กล้าทำผิดด้วยความเต็มใจ

อารยา เกษมณี^{๓๓} ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ปัญหาการสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเกี่ยวกับการสอนวิชาศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย สายสามัญ ในกรุงเทพมหานครเพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงการเรียนการสอนวิชาศีลธรรม ในชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้บริหารโรงเรียน ๒๐ คน ครูผู้สอน ๓๔ คน และนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ๔๐๐ คน ในโรงเรียนรัฐบาล ๑๐ โรงเรียน โรงเรียนราษฎร์ ๑๐ โรงเรียน รวม ๒๐ โรงเรียน ผลการวิจัยพบว่า ครูมีปัญหาในการได้รับการอบรมเพื่อเพิ่มพูนความรู้ การนำวิธีการสอนใหม่ ๆ มาใช้ และการสร้างข้อทดสอบในการวัดผลวิชาศีลธรรม การจัดเนื้อหาวิชา และการจัดอุปกรณ์การสอนให้สัมพันธ์กัน ส่วนผู้บริหารและนักเรียนมีความเห็นตรงกันเรื่องบุคลิกภาพของครูผู้สอนวิชาศีลธรรมว่าเป็นปัญหามาก

^{๓๓}อารยา เกษมณี, “ปัญหาการสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย”, วิทยานิพนธ์ ครุศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๘), หน้า ๘๔.

จินตนา จริยานนท์^{๓๔} ได้ทำการวิจัยเรื่องความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายที่มีต่อพระสงฆ์ผู้สอนวิชาพระพุทธศาสนา ในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่า ความพึงพอใจของนักเรียนมัธยม ที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาโดยพระสงฆ์ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก นักเรียนมีความคิดเห็นด้านบุคลิกภาพของครูพระสงฆ์ เนื้อหาวิชาเทคนิคการสอน อยู่ในระดับมากเหมือนกันทั้งหมด จากการเปรียบเทียบ พบว่า นักเรียนสหศึกษามีความพึงพอใจในระดับมากที่สุด นักเรียนในโรงเรียนชายล้วนและหญิงล้วน มีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากเหมือนกัน

ธีระวัฒน์ ศิริบัติ^{๓๕} ได้ทำการวิจัยเรื่อง บทบาทของครูในการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษาและครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต ๑ พบว่า บทบาทของครูในการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษาและครู จำแนกตามสถานภาพ โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยมากไปหาน้อย ๓ อันดับแรกคือ การปฏิบัติตามแผนการตรวจสอบ และการวางแผน เปรียบเทียบบทบาทของครูจำแนกตามสถานภาพ โดยรวมและรายด้านทุกด้านแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ โดยที่ครูมีบทบาทมากกว่าผู้บริหารสถานศึกษา

สุเทพ พันโกลี^{๓๖} ได้ทำการวิจัยเรื่อง บทบาทของครูในการส่งเสริมจริยธรรมให้แก่ นักเรียนระดับประถมศึกษาโรงเรียนในอำเภอบ่อทอง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลบบุรี เขต ๒ โดยทำการศึกษาใน ๓ ด้าน คือ ด้านการอบรมสั่งสอน ด้านการเป็นแบบอย่างและด้านการติดตามผล ผลจากการศึกษาพบว่า บทบาทของครูในการส่งเสริมจริยธรรมให้แก่ นักเรียนระดับประถมศึกษาในโรงเรียนอำเภอบ่อทอง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลบบุรี เขต ๒ โดยรวม

^{๓๔}จินตนา จริยานนท์, “ความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายที่มีต่อพระสงฆ์ผู้สอนวิชาพระพุทธศาสนา ในเขตกรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะครุศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย), ๒๕๔๕.

^{๓๕}ธีระวัฒน์ ศิริบัติ, “บทบาทของครูในการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษาและครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต ๑”, วิทยานิพนธ์ ครุศาสตร์มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม), ๒๕๔๕.

^{๓๖}สุเทพ พันโกลี, “บทบาทของครูในการส่งเสริมจริยธรรมให้แก่ นักเรียนระดับประถมศึกษาโรงเรียนในอำเภอบ่อทอง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลบบุรี เขต ๒”, วิทยานิพนธ์ การศึกษามหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา), ๒๕๕๐.

และรายด้านอยู่ในระดับมาก บทบาทของครูที่อยู่ในโรงเรียนต่างกันแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ บทบาทของครูที่มีประสบการณ์ต่างกัน แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

บุญหนา จิมนั่ง^{๓๓} ได้ทำการวิจัยเรื่องการประเมินประสิทธิภาพการสอนของพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๕ พบว่า พระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๕ มีประสิทธิภาพการสอนอยู่ในระดับดี เมื่อเปรียบเทียบประสิทธิภาพการสอนของพระสอนศีลธรรมกับตัวแปรอิสระ พบว่า พระสอนศีลธรรมที่มีอายุต่างกัน มีพฤติกรรมการศึกษาแผนกธรรมต่างกัน มีพฤติกรรมการศึกษาแผนกบาลีต่างกัน มีประสิทธิภาพการสอนศีลธรรมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .๐๕ สำหรับความพึงพอใจต่อพฤติกรรมของนักเรียน พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจต่อพฤติกรรมของนักเรียนหลังจากมีพระสอนศีลธรรม อยู่ในระดับดีเพียงร้อยละ ๕๓.๓ ส่วนปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพการสอนศีลธรรม พบว่า ระยะเวลาที่สอนระดับความพึงพอใจต่อพฤติกรรมของนักเรียน จำนวนชั่วโมงสอน จำนวนนักเรียนมีความสัมพันธ์กับประสิทธิภาพการสอนในเชิงบวก

พวงเพชร ฮวดศิริ^{๓๔} ได้ศึกษาวินัยและจริยธรรมของครู :ศึกษากรณีโรงเรียนเรยีนาวิทยาลย์ พบว่าในภาพรวมครูโรงเรียนเรยีนาวิทยาลย์มีวินัยและจริยธรรมอยู่ในเกณฑ์สูงเพราะในกระบวนการคัดเลือกครู เน้นบุคคลที่มีความรู้ความสามารถ มีวินัยและจริยธรรมตามจรรยาบรรณวิชาชีพครู ทางโรงเรียนเองก็มีการพัฒนาวินัยและจริยธรรมครูเพื่อกล่อมเกลาจิตใจครูอยู่เสมอ ด้วยการเข้าร่วมกิจกรรมสนทนารธรรมเป็นประจำสัปดาห์ละครั้ง ครูมีความตระหนักในหน้าที่ของตนเป็นอย่างดี ด้านการตรงต่อเวลาพบว่าการสอนไม่ตรงเวลาเพราะสอนยังไม่จบเนื้อหาและนักเรียนซักถามต่อ ด้านการแสวงหาแนวทางใหม่ๆในการเรียนการสอนคือมีความกระตือรือร้นในการพัฒนางาน เพื่อจัดการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ ด้านการคำนึงถึงผลที่จะเกิดกับนักเรียนมีการจัดการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับจุดประสงค์ของหลักสูตรที่มุ่งเน้นให้นักเรียนได้ปฏิบัติจริงด้วยตนเอง ครูส่วนใหญ่มีความสามัคคีและทำประโยชน์ต่อสังคมอย่างเต็มกำลังความสามารถ โดยเฉพาะการจัดกิจกรรมส่งเสริมให้นักเรียนรักความสะอาดในสถานที่สาธารณะ

^{๓๓}บุญหนา จิมนั่ง, “การประเมินประสิทธิภาพการสอนของพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๕”, รายงานการวิจัย, (โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนคณะสงฆ์ภาค ๕ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๑.

^{๓๔}พวงเพชร ฮวดศิริ, “วินัยและจริยธรรมของครู:ศึกษากรณีโรงเรียนเรยีนาเชลีวิทยาลัย” วิทยานิพนธ์ ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่), ๒๕๓๕.

๒.๔.๒ งานวิจัยต่างประเทศ

คาลเดอร์อน(Calderon)^{๗๙} ได้ศึกษาเกี่ยวกับคุณลักษณะของครูที่สอนได้ดีเยี่ยมในทัศนะของนักเรียน เพื่อนครูและผู้บริหารโรงเรียน ในวิทยาลัยชุมชนในเมือง ลอสแอนเจลิส(Los Angeles Community College District) ผลการศึกษาพบว่า นักเรียน ครู และผู้บริหารโรงเรียนมีความเห็นตรงกัน โดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับคุณภาพหรือคุณลักษณะที่ดี 3 ลักษณะ คือ ลักษณะการสอนที่ดี ลักษณะเกี่ยวกับบุคลิกภาพที่ดีลักษณะเกี่ยวกับอาชีพครู และไม่พบความแตกต่างระหว่างความคิดเห็นของทั้งสามกลุ่ม

โทมัส และมอนโกเมอรี(Thomas and Montgomery)^{๘๐} ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการเป็นครูที่ดี ผลสะท้อนจากการปฏิบัติงานของครูในทัศนะของเด็กนักเรียน เขาได้ทำการวิจัยโดยใช้วิธีการสังเกตเกี่ยวกับการปฏิบัติงานของครูในการจัดการเรียนการสอน และสัมภาษณ์ความคิดเห็นของเด็กเกี่ยวกับคุณลักษณะของครูที่ดีควรมีอะไรบ้าง จากการสัมภาษณ์เด็กได้ข้อสรุปว่า ครูจะเป็นครูดีได้ต้องมีคุณลักษณะ ๔ ประการ คือ ๑.มีความสุภาพอ่อนโยน ๒.ต้องสนใจและเอาใจใส่ดูแลเด็ก ๓.ต้องมีความเข้าใจเด็ก ๔. ต้องมีอารมณ์สนุกสนานและรักเด็ก

อักซอย(Aksoy)^{๘๑} ได้ทำการวิจัยในหัวข้อ ความคิดเห็นของเด็กนักเรียนระดับประถมศึกษาตอนปลายในประเทศตุรกีเกี่ยวกับ คุณสมบัติของครูที่ดี โดยได้ทำการตรวจสอบความคิดเห็นของนักเรียนระดับประถมศึกษาตอนปลายในประเทศตุรกี จำนวน ๑๗๐ คน คำถามที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้เป็นคำถามปลายเปิด เพื่อให้นักเรียนได้แสดงความคิดเห็นอย่างเต็มที่ พบว่า มี ๓ ประเด็นที่ครูดีควรมี คือ ๑. ความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน ๒.บุคลิกภาพของครู (ควรมีเมตตาและเป็นมิตร) ๓.การเตรียมการสอนให้เหมาะกับระดับของเด็ก สามารถอธิบายเนื้อหาของหัวข้อต่างๆ ได้ชัดเจน และมีการทบทวนตั้งคำถาม และกระตุ้นให้นักเรียน แสดงความคิดเห็น สอนความคิดใหม่ๆ และทักษะต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ ออกข้อสอบไม่ยาก ไม่ให้การบ้านมากเกินไป ให้นักเรียนมีเวลาพักผ่อน และสอนบทเรียนสนุกไม่น่าเบื่อ

^{๗๙}Calderon, “Characteristics of the excellent teacher as perceived by student, Los Angeles Community College”, (Dissertation Abstracts International: March, 1989), P. 49.

^{๘๐}Thomas & Montgomery, “On becoming a good teacher: Reflective practice with regard to children’s voice”,(Journal of Teacher Education,Jun,1998), P. 48.

^{๘๑}Aksoy, “Opinions of upper elementary students about a good teacher”(Case study in Turkey),(Paper Present at the Annual Meeting of the Northeastern Educational Research Association,29 th Ellenville,New York, October,1998), P. 45.

แมนเน(Menne)^{๘๒} ได้วิจัยเรื่องคุณลักษณะที่ถือว่ามีความสำคัญมากสำหรับการเป็นครูแนะแนว พบว่า คุณลักษณะที่สำคัญเรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อย ๑๒ ข้อ คือ ๑. จรรยาบรรณในวิชาชีพ ๒.ความเข้าใจตนเอง ๓.ลักษณะนิสัยส่วนตัว ๔.การฟังและการสื่อความหมาย ๕.ทักษะในการทดสอบทางการแนะแนว ๖.ความเข้าใจอย่างกว้างขวางในการให้คำปรึกษา ๗.ความรู้เกี่ยวกับศาสตร์ทางพฤติกรรม ๘.ความรอบรู้ในความเปลี่ยนแปลงของสังคม ๙.ความรู้เกี่ยวกับกลวิธีในการสอน ๑๐.ได้ประกาศนียบัตรทางวิชาชีพ ๑๑.ผ่านการฝึกอบรมทางวิชาชีพ และ ๑๒.มีความสามารถด้านการแนะแนวทางอาชีพ

โอแบนนอน(O'Bannon)^{๘๓} ได้ทำการศึกษารายกรณีของโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในรัฐมอนทานา เรื่องการพัฒนาความเป็นครูมืออาชีพ ผลการศึกษาพบว่า ปัญหาในการพัฒนาครูมืออาชีพ คือ โรงเรียนส่วนใหญ่ขาดครูที่มีความรู้ความสามารในวิชาที่สอนมีความแตกต่างกันระหว่างหมวดวิชา บรรยากาสนในโรงเรียนไม่สนับสนุนการพัฒนาตนเองของครู เช่น มีความขัดแย้งกันระหว่าง ครูด้วยกันเองหรือครูกับผู้บริหารโรงเรียน นโยบาย และวัฒนธรรมบางอย่างไม่เอื้อต่อการพัฒนาสู่ความเป็นครูมืออาชีพ

โลแมน(Lowman)^{๘๔} ได้ศึกษาวิจัย เรื่องคุณลักษณะของครูต้นแบบ เป็นการวิจัยแบบพรรณนาเชิงคุณภาพ เกี่ยวกับลักษณะนิสัยของครูที่มีประสิทธิภาพ จากการวิจัยพบว่า ครูต้นแบบนั้นจะต้องเป็นครูที่ดีในความทรงจำของเด็ก จะต้องเป็นคนชอบศึกษาและช่างสังเกตบันทึกข้อมูล จะต้องเป็นผู้ที่เคยได้รับการเสนอชื่อได้รับรางวัลทางการสอน มีความรู้เรื่องการเปรียบเทียบด้วยค่าเฉลี่ย และเป็นครูที่ไม่ฟุ้งเฟ้อ ปัจจัยร่วมคือ สามารถเสนอผลงานให้ปรากฏได้อย่างชัดเจนเป็นระบบและมีแนวคิดที่น่าสนใจ มีมนุษยสัมพันธ์ดี เชื่อถือได้ นำเคารพและเอาใจใส่ช่วยเหลือนักเรียน

^{๘๒}Menne, “Dimension of Perceived Importance of Counselor Cometencies”, (Dissertation Abstracts International, November,1994), P. 3.

^{๘๓}O'Bannon, “A comparison of rule expectation for effective urban teachers and behavioral profiles of candidates for alternative teacher licensure,(Dissertation Abstracts International: AA19402999;July,1993), P. 43.

^{๘๔}Lowman, “Characteristics of exemplary teachers”,(Abstract from:Silver Platter File, May,1993), P. 33.

จากการศึกษาผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศ พอสรุปความได้ว่า ครูมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการจัดการเรียนการสอน ทักษคติและความคาดหวังในตัวครูจึงมีมาก เช่นเดียวกับในตัวพระภิกษุผู้สอนธรรมศึกษา ด้วยความเป็นพระภิกษุ ทักษคติและความคาดหวังจึงอาจจะมากกว่าบุคคลทั่วไป

สรุปแนวคิดเกี่ยวกับทักษะคติและความคาดหวังของครูและนักเรียนที่มีต่อพระภิกษุผู้สอน ตามทัศนะของผู้วิจัย พอจะสรุปได้ว่า ครูและนักเรียนมีทักษะคติและความคาดหวังต่อพระภิกษุผู้สอน ในด้านต่าง ๆ ได้ดังนี้

๑. ด้านบุคลิกภาพ ผู้สอนที่ดีควรมีลักษณะเฉพาะของตัวบุคคล มีบุคลิกภาพที่น่าเชื่อถือ น่าศรัทธาเลื่อมใส มีความรับผิดชอบ ตรงต่อเวลา มีความร่าเริงแจ่มใสเป็นมิตรกับคนรอบข้าง มีกิจกรรมรยาทเรียบร้อยอย่างเสมอต้นเสมอปลาย

๒. การเตรียมการสอน ผู้สอนควรมีการเตรียมการสอนที่ดี มีเอกสาร ตำรา เนื้อหาพร้อมที่จะสอน จัดเตรียมสื่อวัสดุอุปกรณ์ในการสอน รวมถึงสถานที่ในการจัดการเรียนให้เหมาะสมกับการเรียนรู้ของนักเรียน

๓. การดำเนินการสอน ผู้สอนควรดำเนินการสอนโดยการจัดลำดับอย่างถูกต้องเหมาะสม เช่นการนำเข้าสู่บทเรียน ลำดับเนื้อหาที่จะสอน การสอนโดยให้นักเรียนมีส่วนร่วม ทำให้นักเรียนเกิดความชัดเจน เข้าใจง่าย

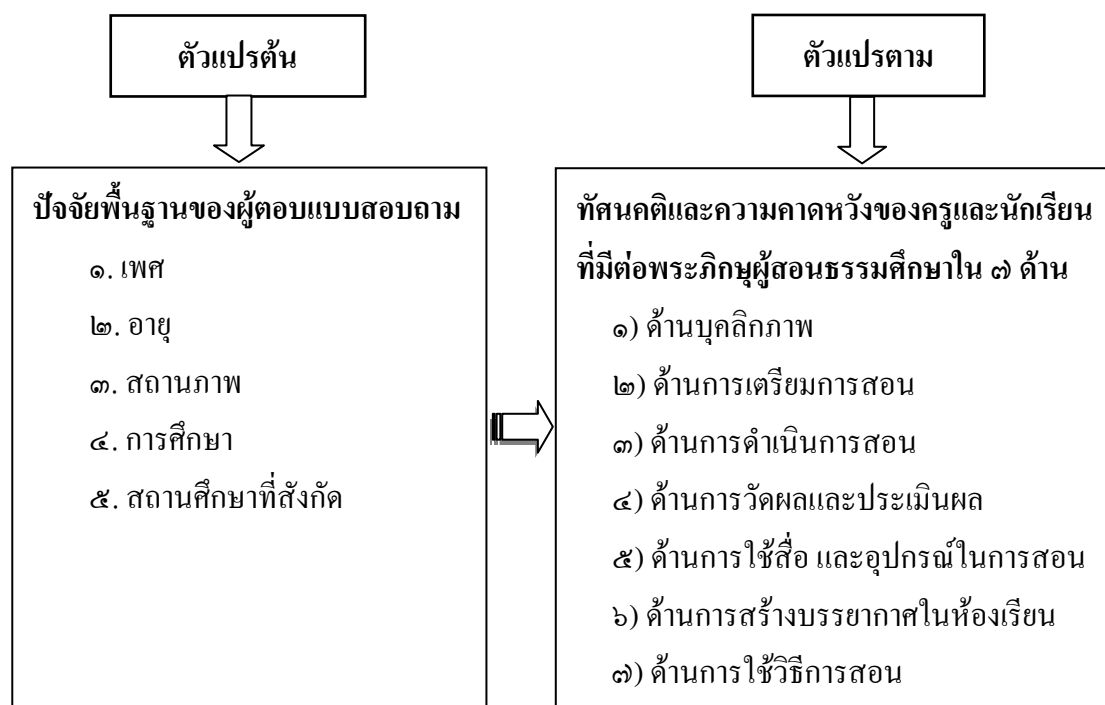
๔. การวัดผลและประเมินผล ผู้สอนควรมีการวัดผลประเมินผล หลากหลายรูปแบบ เพื่อให้ได้ตรงตามวัตถุประสงค์ที่แท้จริงที่ต้องการรู้ โดยแบบทดสอบนั้นจะต้องตรงกับเนื้อหาหรือบทเรียนที่ได้สอนไปแล้ว และจะต้องมีการทดสอบอย่างสม่ำเสมอ เช่นการประเมินผลก่อนเรียน – หลังเรียน

๕. การใช้สื่อและอุปกรณ์ ผู้สอนควรมีความรู้เกี่ยวกับการสื่อการสอน และการใช้สื่อ การให้ถูกต้องเหมาะสมกับวัย เนื้อหาที่ต้องการสอน หรือยิ่งดีขึ้นถ้าหากว่าผู้สอนสามารถสร้างสื่อต่างๆ ขึ้นมาได้ด้วยตัวเอง เพราะจะได้ตรงกับวัตถุประสงค์ที่ต้องการสื่อสารอย่างแท้จริง

๖. การสร้างบรรยากาศ ผู้สอนควรจัดบรรยากาศในห้องเรียน ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ให้นักเรียนมีความสุข มีชีวิตชีวา มีความเป็นกันเอง และอาศัยการสอดแทรกข้อคิดแก่นักเรียนได้โดยง่าย ให้ความสนใจกับนักเรียนทุกคน ไม่ใช่คนใดคนหนึ่งหรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง

๗. การใช้วิธีการสอน ผู้สอนจะต้องใช้วิธีการสอนให้ถูกต้องเหมาะสมกับเรื่องจะสอน สถานที่ที่จะสอน เพราะวิธีการสอนนั้นมีมากมาย วิธีการสอนที่ดีจะต้องทำให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ กระตุ้นให้นักเรียนเกิดการคิดวิเคราะห์ เปิดโอกาสให้นักเรียนถามบ้าง สามารถอธิบายเชื่อมโยงกับเรื่องต่างๆ ได้

๒.๖ กรอบแนวคิดการวิจัย

แผนภูมิที่ ๒. ๑ กรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework)